УДК 373.3/.5.014.6:005.584

№ держреєстрації 0121U100249
Інв. №

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
04053, м. Київ-53, вул. Січових Стрільців, 52-д
Тел.481-37-12

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор Інституту педагогіки
НАПН України
_____ О.М. Топузов
___ грудня 2023 р.

ЗАКЛЮЧНИЙ ЗВІТ
про наукове дослідження
«Науково-методичне забезпечення внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти»
(заключний)

Керівник наукового дослідження
д. пед. наук, доцент Жук Ю.О.

Київ – 2023

Результати роботи розглянуто Вченою радою Інституту педагогіки НАПН України, протокол №14 від 28.12.2023 р.

СПИСОК ВИКОНАВЦІВ

Керівник НД, завідувач відділу, доктор педагогічних наук, доцент	_____ (підпис)	Ю. О. Жук
Головний науковий співробітник, доктор наук з державного управління, професор	_____ (підпис)	Т. О. Лукіна
Головний науковий співробітник, доктор педагогічних наук, старший дослідник	_____ (підпис)	О.П. Радкевич
Провідний науковий співробітник (0,5 ст.), доктор педагогічних наук, доцент	_____ (підпис)	Ю. О. Жук
Старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник	_____ (підпис)	Л. С. Ващенко
Старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, старший дослідник	_____ (підпис)	А. В. Гривко
Старший науковий співробітник (0,5 ст.), кандидат історичних наук, старший дослідник	_____ (підпис)	С. Г. Головко
Старший науковий співробітник (0,5 ст.), кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник	_____ (підпис)	С. О. Науменко
Старший науковий співробітник (0,5 ст.), доктор педагогічних наук, старший дослідник	_____ (підпис)	О.П. Радкевич
Науковий співробітник	_____ (підпис)	Л. П. Дворецька
Науковий співробітник	_____ (підпис)	О. С. Корольова
Науковий співробітник	_____ (підпис)	Д.С. Прохоренко

РЕФЕРАТ

Заключний звіт складається із вступної частини (обкладинка, титульний аркуш, список виконавців, реферат, зміст, передмова), основної частини (вступ, зміст одержаних наукових результатів, висновки, рекомендації), списку публікацій.

Загальний обсяг звіту – 74 сторінки, список опублікованих робіт – на 16 сторінках.

Звіт відображає результати наукового дослідження співробітників відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти «Науково-методичне забезпечення внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти», виконаного відповідно до постанови Президії НАПН України від 23.04.2020 р. № 1-2/6-87 «Про затвердження фундаментальних і прикладних наукових досліджень за тематикою НАПН України, виконання яких розпочинається в 2021 році»; постанови Президії НАПН України від 18.06.2020 р. № 1-2/8-122 «Про затвердження перспективних тематичних планів наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок установ НАПН України на 2021-2023 рр.»; рішення бюро Відділення загальної середньої освіти НАПН України від 20.05.2020 р., протокол № 5; договору № 12/1/1-21 Нпр від 04 січня 2021 р.

Терміни проведення наукового дослідження: 01.01.2021 р. - 31.12.2023 р.

Об’єкт дослідження: система внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: моделі, процедури та організаційні форми внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти

Мета дослідження: розробити методи, інструментарій та процедури внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми створення і функціонування систем внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти у вітчизняній і зарубіжній теорії та практиці.

2. На основі аналізу особливостей об’єктів оцінювання визначити показники якості освіти в закладі загальної середньої освіти.

3. Визначити та обґрунтувати методичні основи оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти на основі тестових технологій.

4. Розробити методику оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти.

5. Розробити процедури оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти на основі тестових технологій.

6. Розробити критерії аналізу результатів оцінювання на основі тестових технологій якості освіти в закладі загальної середньої освіти, методики математичного опрацювання результатів оцінювання.

Актуальність дослідження обумовлена відсутністю в Україні науково-обґрунтованих методичних рекомендацій щодо організації і проведення внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти на основі тестових технологій.

Для розв'язування поставлених у роботі завдань використано загальнонаукові методи: теоретичні (аналіз психолого-педагогічних теорій та концепцій з проблеми дослідження, порівняння вітчизняних та зарубіжних підходів до організації внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти, систематизація і узагальнення теоретичних та експериментальних даних); емпіричні (експериментальне дослідження організаційно-методичних засад внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти, експертне оцінювання результатів дослідження, спостереження за процесом внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти, анкетування, експериментальне вивчення рівня навчальних досягнень здобувачів загальної середньої освіти з окремих галузей знань).

Результати дослідження відповідають сучасним тенденціям розвитку педагогічної науки. Вірогідність результатів дослідження забезпечуватиметься методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних концептуальних положень; застосуванням адекватних теоретичних і емпіричних методів дослідження; якісним і кількісним аналізом емпіричного матеріалу. Під час дослідження будуть враховуватися вимоги Закону України «Про повну загальну середню освіту» (№ 463-IX від 16 січня 2020 року), Наказу Міністерства освіти і науки України № 1480 від 30 листопада 2020 року «Прозатвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти» та інших нормативно-правових документів з питань науки та освіти.

Наукове дослідження здійснювалася в три етапи.

1. *Підготовчо–пошуковий* **(**01.01.2021–31.12.2021): Проаналізовано стан розробленості проблеми створення і функціонування систем внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти у вітчизняній і зарубіжній теорії та практиці. Визначено показники якості освіти в закладі загальної середньої освіти.

2. *Формувальний* **(**01.01.2022–31.12.2022): Розроблено та експериментально апробовано методику і процедури оцінювання на основі тестових технологій якості освіти в закладі загальної середньої освіти, критерії аналізу результатів оцінювання, методику математичного опрацювання результатів оцінювання.

3. *Узагальнювально-впроваджувальний* (01.01.2023–31.12.2023): Здійснено аналіз експериментальної апробації, коригування та узагальнення результатів дослідження.

Найістотніші наукові результати проведеного дослідження

– *проаналізовано та узагальнено* напрями наукових досліджень проблеми формування інституційних систем внутрішнього контролю та самооцінювання якості загальної середньої освіти в Україні та в світі; організаційно-правове забезпечення внутрішнього контролю та оцінювання якості в закладах загальної середньої освіти; можливі ризики впровадження система шкільного самооцінювання в ЗЗСО; основні педагогічні аспекти контролю академічної успішності здобувачів освіти у класі у системі шкільного самооцінювання.

– *сформульовано й обґрунтовано* роль і місце самооцінювання якості освіти та освітньої діяльності в структурі внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗЗСО, *розкрито* його зв’язок із внутрішнім моніторингом якості освіти та механізмом інституційного аудиту закладу освіти; принципи самооцінювання якості освіти у ЗЗСО; організаційно-методичні засади самооцінювання якості освіти та освітньої діяльності ЗЗСО; наявність різноманітних організаційно-методичних підходів і моделей оцінювання результатів діяльності закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), що характеризуються циклічною структурою та ґрунтуються на проведенні самооцінювання якості функціонування закладу за результатами внутрішнього моніторингу та комбінованої оцінки школи і місцевих рад;

– *систематизовано* наявні моделі самооцінювання якості ЗЗСО шляхом структуризації їх за певними ознаками;загальні тенденції до побудови національних моделей оцінювання результатів діяльності ЗЗСО, що проявляється у перенесенні основного суб’єкта оцінювання на місцевий (територіальний) рівень та посиленні вагомості самооцінки при визначення ефективності й результативності функціонування закладу освіти;

– *розроблено* принципи моделювання системи внутрішнього оцінювання закладу загальної середньої освіти; методичні рекомендації щодо побудови ефективних моделей самооцінювання якості освіти у ЗЗСО; методи математичного опрацювання результатів впровадження системи шкільного самооцінювання в ЗЗСО;

– методами емпіричного дослідження *виявлено та схарактеризовано* особливості та відмінності прояву культури оцінювальної діяльності керівників ЗЗСО залежно від їх особистісно-демографічних (вік, стать), соціально-економічних (посадового статусу) та професійних (терміну перебування на керівній посаді) характеристик; спільні підходи до визначення структури індикаторів і критеріїв оцінювання якості освіти та обґрунтовано способи побудови означених переліків у сучасних умовах;

– *розроблено* перелік та *інтерпретовано* зміст функцій самооцінювання якості освіти у ЗЗСО; принципи моделювання системи внутрішнього оцінювання закладу загальної середньої освіти; методичні рекомендації щодо побудови ефективних моделей самооцінювання якості освіти у ЗЗСО;

– *розроблена та експериментально перевірена* методика підвищення медійно-інформаційної грамотності учасників освітнього процесу у системі внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти

– *з'ясовано* значення та роль електронних засобів внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти; ефективність мобільного оцінювання результатів навчання на основі електронного тестування здобувачів загальної середньої освіти;

– *визначено* основні аспекти використання електронних засобів для внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти; основні електронні інструменти для контролю і оцінювання якості освіти, включаючи системи управління навчанням, тестування здобувачів загальної середньої освіти, а також програми для збору та аналізу даних про успішність здобувачів освіти;;

– *обґрунтовано* необхідність інтеграції електронних систем внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти; принципи оцінювання результатів навчання під час онлайн-навчання в закладах загальної середньої освіти; етапи розроблення адаптивних тестів та особливості їх застосування в оцінюванні результатів навчання здобувачів загальної середньої освіти;

– *схарактеризовано* переваги та недоліки електронних засобів внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти; технологічні особливості мобільного оцінювання для отримання інформації про результати навчання здобувачів загальної середньої освіти; сучасні платформи для геймифікації, а саме: Alice; Scratch; CodeSchool; MotionMathGames; Mathletics; Spongelab; LinguaLeo; Kahoot!; Zombie-BasedLearning; MinecraftEdu; WorldofClasscraft; використання електронних систем внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти;

– *окреслено* проблеми, пов'язані з використанням електронних засобів внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти; виклики, які можуть виникнути при впровадженні електронних засобів внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти;

- *схарактеризовано* сучасні платформи для внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти на глобальному рівні: Moodle; Google Forms; Canvas тощо; потенціал електронних засобів внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти для підтримки учнів з особливими освітніми потребами: адаптивні тести, індивідуалізоване навчання та навчальні ресурси;

- *уперше розроблено* та *подано* до МОН України проєкт орієнтовної рамки оцінювання результатів навчання учнів 5 – 9 класів закладів загальної середньої освіти та внесено пропозиції, які враховано в проєкті орієнтовної рамки оцінювання результатів навчання учнів 5 – 6 класів у мовно-літературній освітній галузі (в рамках упровадження НУШ в базовій середній освіті);

- *набули подальшого розвитку*: *бачення* способів проведення самооцінювання якості функціонування закладу загальної середньої освіти шляхом визначення переваг і недоліків реалізації чинних організаційних моделей його реалізації та врахування змінюваних умов освітнього середовища; *уявлення* про причини, що зумовлюють недостатню ефективність використання внутрішньо інституційних систем самооцінювання якості загальної середньої освіти в Україні.

Наукова новизна здобутих результатів дослідження полягає в тому, що за характером і сутністю розглянутих проблем воно в Україні є першим, у якому здійснено комплексне розроблення методичних, організаційних та процедурних аспектів організації і проведення внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти на основі тестових технологій з урахуванням специфіки об’єктів і суб’єктів оцінювання, освітнього рівня та ресурсного забезпечення ЗЗСО.

Практична корисність результатів наукового дослідження полягає у впровадженні інноваційних методів внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти на основі тестових технологій.

У результаті наукового дослідження відповідно до технічного завдання підготовлені рукописи: практичного посібника «Методи, засоби і процедури внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти» та методичних рекомендацій «Методика здійснення внутрішнього контролю та оцінювання якості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти».

За результатами дослідження опубліковано 137 наукових праць: статті – 53 (з них 7 входять до видань, що індексуються в Scopus і Web of Science Core Colection; 20 входять до наукових фахових видань; 3 у вітчизняних виданнях, що не внесені до переліку наукових фахових видань; 1 у зарубіжних виданнях; 22 енциклопедичні статті), матеріали і тези конференцій – 80, методичні рекомендації – 4; монографії (позапланові) - 2; частини в зарубіжних колективних монографіях – 4.

Апробацію результатів дослідження здійснено на 66 масових науково-практичних заходах (з них 36 – міжнародних, 30 – всеукраїнських).

Зміст

Передмова. Стан розроблення проблеми…….. 10

1. Оцінювання, самооцінювання та зовнішня перевірка закладу освіти……. 14

2. Становлення внутрішніх систем контролю та оцінювання закладу середньої освіти…….…….. 23

3. Вибір критеріїв та показників само-оцінювання якості освіти закладу загальної середньої освіти……..…….. 27

4. Проєктування системи внутрішнього оцінювання закладу загальної середньої освіти…….. 30

5. Застосування тестових технологій в системах шкільного самооцінювання…….. 38

6. Електронні системи оцінювання результатів навчання здобувачів загальної середньої освіти…….. 44

7. Медійно-інформаційна грамотність учасників освітнього процесу у системі внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти……. 48

8. Надії та ризики систем шкільного самооцінювання…… 53

Список публікації з теми дослідження…….. 59

Передмова

НД «Науково-методичне забезпечення внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти» виконувалося вперше відповідно до постанови Президії НАПН України «Про затвердження фундаментальних і прикладних наукових досліджень за тематикою НАПН України, виконання яких розпочинається в 2021 році» від 23.04.2020 р. № 1-2/6-87; постанови Президії НАПН України «Про затвердження перспективних тематичних планів наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок установ НАПН України на 2021-2023 рр.» від 18.06.2020 р. № 1-2/8-122; постанови Президії НАПН України «Про внесення змін до Перспективного тематичного плану наукових досліджень Інституту педагогіки НАПН України на 2021-2023 рр.» від 18.03.2021 р. № 1-2/4-57; рішення бюро Відділення загальної середньої освіти НАПН України від 20.05.2020 р., протокол № 5; договору № 12/1/11-21 Нпр від 04 січня 2021 р.

Актуальність дослідження зумовлене тим, що запровадження системи внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти вимагає удосконалення відповідних технологій, які забезпечують реалізацію названої системи. Виходячи з того, що кожне дослідження в галузі оцінювання якості освіти ґрунтується на певних технологіях педагогічного оцінювання, варто запропонувати такі методики внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти, які адекватні сучасним технологіям досліджень рівня якості освіти, забезпечують таку організацію процедур контролю та оцінювання, що надають можливості опрацювання та інтерпретації стандартизованих методів вимірювання якості освіти на основі тестових технологій.

Основне завдання НД полягає у з’ясуванні сутності методичних та організаційних форм, моделей, технологій та процедур внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти відповідно до тенденцій розвитку системи освіти України з урахуванням специфіки об’єктів і суб’єктів контролю та оцінювання, ресурсного забезпечення ЗЗСО.

Стан розроблення проблеми. Аналіз організаційних форм, моделей, технологій та процедур внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти у найбільш розвинутих країнах світу, показує, що оцінювання якості освіти здійснюється через систему вимірів навчальних досягнень здобувачів освіти та соціально-економічних особливостей, які є характерними для різних освітніх систем. Системи освітніх вимірів у кожній країни мають свою специфіку, притаманні їм методики і технології інколи суттєво відрізняються, системи оцінювання в цілому

відповідають контексту особливостей системи освіти країни. Так, моделі показників внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти у кожній країні певною мірою віддзеркалюють національні й історичні особливості та традиції їх освітніх систем. Водночас, внаслідок впливу процесів суспільного розвитку, загальних тенденцій розвитку освітніх систем і процесів управління ними, а також прояву уваги педагогів, керівників закладів освіти та громадськості до певних аспектів і результатів функціонування закладів освіти у переліках показників проявляються спільні ознаки.

У країнах Європи внутрішнє оцінювання у закладах загальної середньої освіти є або обов'язковим, або рекомендованим. Водночас, у переважній більшості країн Європи, як і в Україні, заклади освіти мають автономію щодо побудови і реалізації внутрішнього оцінювання. Тобто, заклади освіти можуть самостійно обирати методи та критерії внутрішнього оцінювання, терміни його проведення, учасників тощо. Наприклад, в Чехії результати внутрішнього оцінювання є основою для підготовки та представлення річного звіту закладу освіти. В Данії, Іспанії, Італії, Латвії, Німеччині та інших країнах результати внутрішнього оцінювання використовуються під час зовнішнього оцінювання.

У Фінляндії перевірка результатів функціонування закладів загальної середньої освіти та оцінювання якості освіти в них покладені на місцеві адміністрації (муніципалітети) та самі заклади освіти. При цьому муніципалітети можуть приймати рішення щодо методів, напрямів та частоти проведення процедур забезпечення якості освіти в закладах загальної середньої освіти, або можуть делегувати прийняття рішень із цих питань самим закладам освіти.

Майже в усіх країнах Європи, де внутрішнє оцінювання є обов'язковим, воно проводиться щорічно. Натомість в Естонії заклади освіти складають звіт про внутрішнє оцінювання не рідше одного разу упродовж періоду дії плану розвитку закладу (4-6 років). В Угорщині – кожні п'ять років. У Латвії внутрішнє оцінювання є основою зовнішнього та проводиться кожні шість років.

У країнах Європи одним із допоміжних заходів щодо організації і проведення внутрішнього оцінювання є методологічна підтримка закладу загальної середньої освіти та навчання персоналу. Педагогічний персонал ЗЗСО має можливість ознайомитися із процедурами організації і проведення внутрішнього оцінювання, опрацювання його даних і представлення результатів та оформлення висновків, обмінятися інформацією, думками, ідеями та передовим досвідом.

Стосовно оцінювання навчальних досягнень учнів, яке є одним із напрямів самооцінювання закладу загальної середньої освіти, то, наприклад, в США систему оцінювання координує десята поправка до Конституції країни. У ній зазначено, що кожен штат має право самостійно встановлювати її рамки, як для початкової, середньої, так і для вищої освіти. У США оцінки позначають не цифрами, а буквами: A (відмінно), B (добре), C (задовільно), D (слабо) і F (незадовільно). У початковій школі іспитів немає. Вони з'являються наприкінці середньої школи, а в старшій проходять кожні півроку. Більшість завдань є завдання на множинний вибір (тести). Для підготовки до іспитів спеціальних днів не відводиться, а самі іспити йдуть кілька днів поспіль. Крім безпосередньо знань, враховуються такі аспекти, як: участь в олімпіадах; активність у внутрішньошкільному житті; відвідування факультативів. За це можна отримати додаткові бали і позначку в документ про закінчення того чи іншого рівня освітньої установи. В даний час багато хто вважає, що така система оцінювання не виправдовує перехід до стандартизованої інформації. Однак, педагоги схиляються до того, що оцінка повинна носити словесний описовий характер і до тих пір, поки середні навчальні заклади використовують дану систему, результати роботи школи будуть відповідати суспільним вимогам до загальної середньої освіти.

Однак, в основу більшості оцінювальних систем, які функціонують у розвинутих країнах світу, покладено тестові технології, які дозволяють стандартизувати процедури оцінювання, забезпечують об’єктивність результатів оцінювання, дозволяють використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій в процесі оцінювання, обробки та інтерпретації результатів оцінювання. Так, для визначення рівня навчальних досягнень учнів за курс середньої школи у США використовуються тести SAT (Scholastic Achievement Test) та ACT (American College Testing), результати яких враховуються при прийомі практично в усі чотирирічні вищи навчальні заклади.

Тести як гарант дотримання демократичного принципу об'єктивності контролю і оцінки якості освіти є на сьогоднішній день невід'ємною складовою сучасної системи освіти ФРН. З метою надійного порівняння навчальних досягнень окремих груп учнів, шкіл, університетів, регіонів (федеральних земель), для поточного та підсумкового контролю або іспитів, за результатами яких приймаються важливі рішення, наприклад при видачі атестата або прийомі в університети використовуються тести, але централізоване тестування на національному рівні в Германії відсутнє.

Особливістю використання тестових технологій у Великобританії є, зокрема, той факт, що для дітей, які навчаються в приватних закладах загальної

середньої освіти, провал тесту не означає переходу в ЗЗСО для менш обдарованих дітей, тоді як неуспіх на іспиті в державному ЗЗСО означає переведення учня в середню школу з нижчим рівнем освіти (Secondary Modern School). Фінляндія, починаючи з 70-х років XX століття, розпочала реформи по зрівнюванню освітніх можливостей, по-перше, через усунення практики розділення учнів і студентів за результатами тестів, і потім через скасування самих іспитів. У Фінляндії не існує зовнішніх стандартизованих тестів, спрямованих на порівняння учнів або шкіл, і більшість відгуків викладачів відбуваються в оповідній формі, в яких визначається їх прогрес у навчальному процесі. При цьому окремі учні оцінюються за допомогою тестів, побудованих на базі завдань відкритої форми, при закінченні другого і дев'ятого класів для отримання додаткової інформації для розробки навчальних програм і визначення розмірів інвестицій в школи. Акцент робиться на використанні отриманої інформації для управління процесом освіти і вирішення проблем, ніж чим для покарання. Незважаючи, на супротив тих, хто звик до зовнішнього тестування, як засобу звітності, використання у Фінляндії шкільних, особистісно-орієнтованих відкритих завдань, які вбудовані в навчальні програми, часто підноситься як важливий аргумент успіху країни на міжнародних іспитах.

Наведений фрагмент аналізу систем внутрішнього самооцінювання закладів загальної середньої освіти в розвинених країнах показує, що основним завданням впровадження подібних систем є надання ЗЗСО можливості самостійно вирішувати проблеми підвищення якості освіти в закладі, посилення їхньої автономізації та зменшення залежності від зовнішнього оцінювання (інспекції). Це є яскравим проявом демократизації системи освіти в умовах постійної конкуренції державних закладів загальної середньої освіти за покращення їхнього фінансування з боку держави на різних рівнях управління освітою та залучення учнів до своїх ЗЗСО шляхом гарантування їм найкращих освітніх послуг.

Характерною особливістю наведених систем внутрішнього самооцінювання закладів загальної середньої освіти є їх націленість на підвищення результатів освіти учнів. Іншими словами, саме освітній рівень випускників ЗЗСО є основним критерієм оцінювання успішності їхнього функціонування. У цьому демократична держава знаходить своє розуміння, що саме високий освітній рівень населення є основою соціальної та економічної незалежності держави в умовах технологій, що швидко розвиваються. Рухаючись у напрямку надання ЗЗСО більшої самостійності, держава забезпечує гнучкість системи освіти, можливості її адаптації до світу, що

швидко змінюється, з його соціальними, економічними та технологічними проблемами.

Аналіз нормативних документів, що регламентують створення системи внутрішнього контролю та оцінювання у ЗЗСО в Україні, показує, що запропоновані системи за своєю структурою та змістом націлені на задоволення запитів зовнішнього оцінювання результатів діяльності ЗЗСО. Можна сподіватися, що це перший етап перебудови системи освіти в Україні у напрямку демократизації даної системи, відмови від авторитарної системи освіти, яка є характерною для соціальних систем недемократичного типу. Дане дослідження проведено в рамках існуючої зараз в Україні законодавчої бази, але передбачає подальше реформування системи освіти в Україні у напрямку її подальшої демократизації та децентралізації з урахуванням позитивного досвіду передових демократичних держав.

1. Оцінювання, самооцінювання та зовнішня перевірка закладу освіти

Оцінювання, як систематичний і системний процес формулювання певного судження (або висновку), спрямовано на з'ясування того, *що* робиться, *як* робиться та *який результат* у контексті його вартості (значущості), цінності, тривалості отримання та вагомості впливу на об'єкт досягається.

Процес оцінювання здійснюється на основі аналізу різноманітної інформації про об'єкт оцінки з метою розуміння характеру, причин і глибини змін, що відбуваються, у порівнянні з певними стандартами, нормами, подібними ситуаціями, попередніми результатами тощо. Оцінювання є ключовим інструментом управління, який характеризується систематичністю і спрямований на визначення гідності, цінності, вартості або значущості процесу реалізації та/або результатів ініціативи, програми чи політики з метою навчання чи підвищення ефективності. В основу розуміння сутності оцінювання покладено принципи: систематичності, орієнтації на визначення цінності, ефективності використання та своєчасності проведення.

Оцінювання є важливою складовою процесу підзвітності. Процедурно оцінювання виступає процесом збору доказів того, наскільки були досягнуті чи не досягнуті поставлені цілі. Висновки, сформульовані на підставі проведеного оцінювання, мають містити характеристику отриманих уроків і складати основу для вироблення й ухвалення рішень про подальшу діяльність. Самооцінювання виступає різновидом оцінювання як певного виду діяльності, яке, серед інших, знайшло широке застосування у галузі освіти.

Фахівці виокремлюють різні види оцінювання в освіті:

за суб'єктом його реалізації (внутрішнє та зовнішнє; експертне, *самооцінювання*, взаємооцінювання);

за часом реалізації (вхідне, поточне, проміжне, підсумкове);

за степенем мінімізації впливу на результат різних чинників (об'єктивне, необ'єктивне, упереджене, неупереджене);

за метою реалізації (сертифікаційне, діагностичне),

за основою для винесення судження (критеріальне, нормативне) та інші.

Якщо оцінювач є стороннім по відношенню об'єкта оцінювання (закладу освіти, його керівника вчителя або учня) спеціально уповноваженим на проведення оцінювання та формулювання висновку, – оцінювання буде *зовнішнім*. Якщо ж в ролі оцінювача виступає керівник закладу та його колектив, – оцінювання є *внутрішнім*. У такому випадку процес оцінювання називають *самооцінюванням* закладу освіти.

Для розуміння сутності та змісту самооцінювання якості освіти у ЗЗСО велику роль відіграє концептуальне осмислення основного призначення, можливостей і ролі цього механізму в забезпеченні та поліпшенні якості освіти. Будь-яке оцінювання ЗЗСО проводиться з метою визначення досягнутого рівня реалізації тих чи інших процесів, з'ясування переваг і недоліків у його функціонуванні. Проте, у залежності від того, яка саме інформація збиралася і наскільки ґрунтовно вона була проаналізована, сформульовані висновки можуть бути поверховими та малокорисними для поліпшення ситуації у закладі загальної середньої освіти, або ж глибокими, адже містять оцінки основних чинників впливу та конструктивні поради щодо побудови стратегії розвитку закладу освіти.

Можливі наступні підходи до тлумачення сутності самооцінювання закладу освіти.

У межах першого підходу шкільна самооцінка розглядається як інструмент для вимірювання рівня задоволеності здобувачів освіти освітніми послугами. Це суттєво спрощує зміст поняття самооцінювання закладу освіти, переводить його у площину псевдо-ринкових механізмів управління освітніми системами і фактично не надає корисної для розвитку ЗЗСО інформації.

Другий, найбільш поширений, підхід у тлумаченні змісту поняття самооцінювання фокусує увагу на вимірюванні шкільних результатів (успішності здобувачів, здобутках вчителів). У цьому випадку самооцінювання подається як певний процес перевірки, що реалізується в межах забезпечення якості освіти.

Третій підхід подає зміст поняття *самооцінювання* як систематичного і системного процесу, що передбачає проведення циклічних дій

(цілепокладання, планування, оцінка перспектив, визначення дій з поліпшення й виправлення ситуації) і який орієнтований на дослідження внутрішніх процесів у закладі загальної середньої освіти, виявлення й оцінку чинників впливу, з'ясування залежностей і відмінностей між досягнутими результатами в різних групах респондентів. У цьому випадку розуміння сутності поняття самооцінювання ЗЗСО і побудова відповідної системи внутрішньої оцінки якості освіти у закладі фактично ідентичні визначенню змісту і структури системи забезпечення якості освіти.

Отже, *самооцінювання* закладу освіти варто розглядати як певний комплекс систематичних і системних процедур, своєрідний інструмент внутрішнього контролю й забезпечення якості освіти, за допомогою якого визначається причина і розраховується величина невідповідності досягнутих результатів запланованим показникам і цілям розвитку, вагомість впливу тих чи інших чинників, ставлення учасників освітнього процесу до певних змін, досягнень, нововведень, сприйняття власної компетентності, рівня готовності тощо.

Ключовим моментом у цьому тлумаченні самооцінювання є те, що всі ці характеристики і процеси аналізуються відповідно до «запланованих показників і цілей розвитку конкретного ЗЗСО». Отже, це означає, що уніфіковану, єдину систему показників не варто використовувати, адже, і цілі розвитку (стратегія розвитку), і чинники впливу на ситуацію, і умови функціонування в кожному закладі освіти різні.

На відміну від самооцінювання якості освіти ЗЗСО інституційний аудит передбачає зовнішню перевірку досягнутих закладом освіти результатів з метою встановлення їх відповідності наявним вимогам і стандартам. Інституційний аудит має оперувати уніфікованою за певними ознаками (показниками, методиками збору) інформацією для того, щоб мати можливість її узагальнити, виявити спільні тенденції та зробити загальні висновки про досягнутий стан і проблеми розвитку системи освіти в цілому. Однією з характерних ознак сучасних європейських моделей зовнішньої оцінки якості освіти в закладах середньої освіти є їхня поступова переорієнтація на надання закладам методичної та консультативної допомоги замість виконання суто наглядових функцій. Однак, ці зміни у функціональних обов'язках зовнішніх інспекторів не забезпечують закладам освіти можливість отримання інформації, що адаптована під їх потреби та особливості освітньої діяльності. Ці обставини пояснюють важливість і корисність розробки закладом загальної середньої освіти власних моделей індикаторів і критеріїв оцінювання результатів освітньої діяльності, які б максимально відповідали специфіці та завданням розвитку конкретного ЗЗСО.

При вивченні загальної структури індикаторів якості освіти, що пропонуються в різних країнах світу для проведення самооцінювання результатів діяльності закладів базової загальної середньої освіти, можна знайти багато спільних рис. Виявляється, що до складу основних груп індикаторів у багатьох моделях самооцінювання якості освіти ЗЗСО входять ті, які характеризують:

– результати навчання учнів;
– різноманітні процеси, що реалізуються в закладі;
– лідерство та управління.

Однак, наявність спільних груп показників оцінювання якості роботи ЗЗСО, залишає можливість кожному закладу розробляти власні, адаптовані до особливостей і потреб конкретного освітнього закладу, переліки індикаторів, за якими збирається інформація та формулюються висновки щодо результативності діяльності ЗЗСО.

У багатьох країнах світу органи, які відповідають за перевірку результатів діяльності закладів освіти (найчастіше це шкільні інспекції, в Україні – Державна служба якості освіти) пропонують ЗЗСО відповідні моделі індикаторів і критеріїв для проведення самооцінювання якості освіти разом з необхідними інструментами для збору інформації. Перевагою такого підходу є те, що, з одного боку, заклад отримує інформацію, яка може бути порівняна з даними, які отримують при проходженні зовнішньої перевірки, а з іншого боку, ЗЗСО має можливість доповнити запропонований перелік тими показниками, які будуть орієнтовані на потреби шкільної спільноти та підкреслювати специфіку конкретного ЗЗСО.

У багатьох країнах світу питання якості освіти у закладах загальної середньої освіти є водночас найактуальнішими та найдискусійнішими. Вирішальними у цих дискусіях є способи оцінювання закладом загальної середньої освіти якості своєї освіти з метою її підвищення. При цьому найскладнішим завданням є створення та використання практичних та ефективних систем самооцінювання у ЗЗСО (систем шкільного самооцінювання (далі – СШС)), які призначені для здійснення внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти у закладі освіти.

Необхідність створення СШС викликано існуванням низки проблем, які сформувалися у процесі постійної децентралізації систем освіти у деяких країнах світу, в тому числі й в Україні. Децентралізація підвищує відповідальність закладів освіти за результати своєї діяльності і це змушує їх вживати певних дій, які також враховують існуючу систему зовнішнього контролю (підзвітність перед вищими органами управління освітою на різних рівнях).

В основі самооцінювання ЗЗСО лежить філософія, згідно з якою: розвиток та зміни відбуваються зсередини; люди підтримують те, що вони створюють; зворотний зв'язок має вирішальне значення для індивідуального навчання та організаційного розвитку. Самооцінювання ЗЗСО можна трактувати як початок діалогу про мету, пріоритети та критерії якості освіти на рівні закладу загальної середньої освіти та класу або досягнення цілей за допомогою відповідних та легко доступних інструментів. З іншого боку, самооцінювання закладу загальної середньої освіти можна також розуміти як процес збору, аналізу та передачі інформації з метою підвищення творчих здібностей в суб'єктів ЗЗСО, досягнення цілей зовнішньої підзвітності, розвитку та надання професійних знань, завоювання довіри суспільства до закладу освіти, приписування ЗЗСО освітньої цінності та інформування зацікавлених сторін про процес ухвалення рішень у закладі.

Самооцінювання закладу загальної середньої освіти – це, насамперед, різноманітний та складний процес. Зазвичай у процесі самооцінювання виділяють деякий набір чинників, серед яких найважливішими є: мета, цільова аудиторія, структура, критерій, процес, інструменти та кінцевий продукт. Метою самооцінювання повинно бути не лише відповідність очікуванням інспекторів, а й, в першу чергу, зосереджуваність на ідентичності самого закладу освіти, який має адекватно реагувати на виклики мінливого світу. ЗЗСО можуть розвивати та концентрувати свою діяльність на критеріях, які значущі та цінуються зацікавленими сторонами замість того, щоб використовувати доступні стандарти, такі як результати національних або міжнародних тестів. Адже самооцінювання – це процес, під час якого заклади загальної середньої освіти «пишуть» свої власні історії.

Однією з причин переходу до самооцінювання ЗЗСО на міжнародному рівні є перенесення процесу прийняття рішень щодо освіти на рівень місцевого закладу загальної середньої освіти. Можна припустити, що практика самооцінювання привертає більше уваги на міжнародному рівні, оскільки такі питання, як забезпечення якості, ефективність, підзвітність та прийняття рішень на місцевому рівні, набувають все більшого значення. Сьогодні можна констатувати, що самооцінювання ЗЗСО знаходиться на етапі об'єднання внутрішнього та зовнішнього оцінювання, підзвітності та розвитку. Самооцінювання є багатовимірним процесом, що розвивається, оскільки внутрішні дані закладу загальної середньої освіти повинні відповідати зовнішнім очікуванням. Водночас самооцінювання повинно проводитися на базі ЗЗСО та підтримуватися, а не нав'язуватися центральними органами управління для покращення та розвитку освіти.

Об’єктами оцінювання виступають різні складові освітньої системи, її процеси та результати. На інституційному рівні (рівні окремого закладу освіти, зокрема ЗЗСО) увага оцінювача зосереджується на розгляді якості, цінності, результативності функціонування самої освітньої установи, її педагогічного персоналу, результатів навчання здобувачів освіти, а також ефективності лідерства (керівництва) та управління. Предметом оцінювання можуть виступати також й інші процеси, зокрема, кооперація з іншими освітніми закладами, органами місцевої влади, громадськістю, батьками; особливості та ефективність професійного спілкування, побудова відносин з партнерами, спонсорами, стейкхолдерами; участь у різноманітних проєктах і змаганнях; експериментальна і творча діяльність та багато іншого.

Відмінною ознакою самооцінювання ЗЗСО є те, що цей процес ініціюється і реалізується самим закладом загальної середньої освіти. Для його реалізації ретельно відібрані учасники здійснюють систематичний опис та оцінку функціонування ЗЗСО з метою ухвалення рішень або ініціатив для загального розвитку закладу та його шкільної політики. Шкільне самооцінювання у сучасній його інтерпретації виступає основним, ключовим механізмом, що забезпечує розвиток ЗЗСО. Завдяки посиленню децентралізації управління та автономії ЗЗСО не лише несуть більшу відповідальність за якість освіти, але й мають більше свободи для адаптації рішень відповідно до контексту свого закладу.

Проведення самооцінювання ЗЗСО передбачає здійснення рефлексивного внутрішнього огляду закладу освіти на основі спільних дій та активного включення до процедур збору, аналізу та обговорення інформації всіма учасниками освітнього процесу та зацікавленими особами (організаціями, установами, спільнотою).

Самооцінювання закладу освіти є комплексним процесом планомірного, систематичного і структурованого збору й аналізу даних за різними напрямками діяльності закладу загальної середньої освіти, а також їх подальшої інтерпретації з метою отримання уявлень про наявну в освітній установі ситуацію або звіту про досягнуту якість та ефективність роботи. Обов’язковою вимогою щодо проведення самооцінювання є залучення великої кількості різних груп зацікавлених осіб і використання отриманих висновків для розробки стратегії та плану діяльності, спрямованих на поліпшення ситуації та запровадження інновацій у визначених галузях.

Таким чином, основною ціллю самооцінювання є отримання надійної інформаційної основи для фіксації слабких позицій і переваг та визначення подальших перспектив розвитку закладу, удосконалення професійних якостей і

компетентностей персоналу, підвищенні його зацікавленості й відповідальності за результати освітньої діяльності, забезпечення й поліпшення якості освіти.

Основними причинами запровадження механізмів внутрішньої оцінки закладів освіти та проведення процедур самооцінювання якості освіти було спричинено наступними процесами (рис. 1.1):

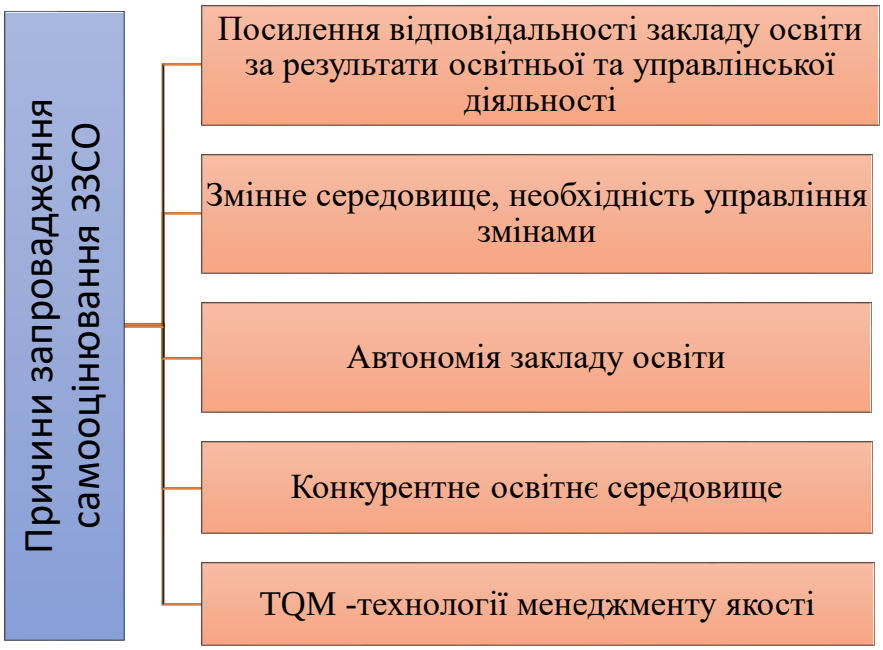

Рис. 1.1. Причини запровадження самооцінювання якості освіти та освітньої діяльності ЗЗСО

– *прискорення та поглиблення процесів змін* в освітньому та оточуючому середовищах, проникнення бізнес-технологій в управлінські процеси закладів освіти, що проявилося у переході до так званого управління змінами. Зазначені процеси були зумовлені зменшенням стабільності функціонування ЗЗСО через посилення змін у вимогах суспільства і здобувачів освіти до цілей освіти та її змісту, способах організації та реалізації навчального процесу, освітніх технологіях, правовому регулюванні відносин між суб'єктами освітнього процесу тощо;

– *посилення фінансової, академічної (освітньої), кадрової та інших автономій закладів освіти*, що сприяло урізноманітненню освітніх і навчальних програм, методик викладання, а також можливості отримувати додаткові вигоди, пов'язані з розвитком освітнього середовища закладу освіти;

– *формування конкурентного середовища у сфері освіти* завдяки появі великої кількості закладів освіти та, як наслідок, необхідністю для кожного з них знайти свої переваги. Додатковим стимулом для посилення конкурентності освітнього середовища слугувало, з одного боку, – зростання ролі освіти особистості в підвищенні соціального статусу, отриманні випускниками

прибутків та економічної вигоди, а з іншого – оптимізація мережі закладів освіти і намагання їх колективів поліпшити якість освітніх послуг задля збереження освітньої установи;

– *глобальна переорієнтація суспільного та економічного життя на процеси забезпечення та управління якістю*, що проявилося у створенні технологій та систем Total Quality Management (TQM) і супроводжувалося проникненням концепції планування, забезпечення та управління якістю в усі сфери життєдіяльності людини, в тому числі й в освітню. Як результат, у сфері освіти зусилля було спрямовано на розробку чітких, доступних для вимірювання показників якості та відповідних технологій їх вимірювання, а також залучення усіх учасників освітнього процесу та зацікавлених осіб до процедур визначення, забезпечення, підтримки та поліпшення якості освітніх послуг та результатів освітньої діяльності.

Зібрана в ході процедур самооцінювання інформація дає можливість використовувати її для поліпшення якості освіти та сприяння розвитку ЗЗСО. Таким чином, самооцінювання виконує низку функцій, а саме:

– *інформаційну* (отримання поточної та підсумкової інформації про досягнуті результати своєї професійної та навчальної діяльності, встановлення фактичного стану реалізації освітньої діяльності та рівня якості освіти в ЗЗСО);

– *контрольно-діагностувальну* (виявлення та аналіз досягнутих результатів і недоліків, проблем, загрозливих ситуацій під час реалізації основних видів діяльності в ЗЗСО);

– *орієнтувальну* (виявлення напрямів і способів поліпшення результатів функціонування закладу освіти);

– *коригувальну* (надання інформації для внесення змін, виправлення помилок, відхилень від запланованих результатів, вимог, стандартів), прогностичну (визначення перспектив розвитку і планування подальших результатів);

– *стимулювальну* (спонукання учасників освітнього процесу до особистісного зростання та професійного вдосконалення, що сприятиме розвитку ЗЗСО та поліпшенню якості освіти);

– *розвивальну* (розвиток критичного мислення, аналітичних здібностей, навичок оцінювання тощо).

Отримані результати самооцінювання закладу освіти мають досить широку сферу застосування як в адміністративній діяльності керівника, так і в педагогічній (освітній) діяльності вчителя. Так, результати самооцінювання виступають основою для:

– формування висновку за результатами самообстеження діяльності школи перед проведенням атестації, зовнішньої перевірки (інституційного аудиту);

– самоаналізу діяльності керівника закладу освіти при проходженні ними атестації (або виборів);

– вироблення стратегії розвитку та складання річного плану роботи ЗЗСО;

– підготовки щорічної публічної доповіді ЗЗСО;

– визначення структури старшої профільної школи;

– підготовки щорічного звіту закладу освіти перед засновником, піклувальною радою, органом управління освітою тощо).

На успішність реалізації процесів самооцінювання якості освіти та освітньої діяльності закладів освіти чинять вплив різноманітні фактори, серед яких: ступінь залученості педагогічного персоналу й зацікавлених осіб до різноманітних процедур внутрішньої оцінки, активність і зацікавленість учасників освітнього процесу в розвитку закладу освіти, рівень професіоналізму та професійної компетентності педагогів, їхні індивідуальні особливості, соціальний статус та відмінності сприйняття й ставлення до нововведень та багато іншого.

Найвагомішою причиною, яка лежіть в основі виявлених недоліків і проблем реалізації процедур внутрішньої оцінки в системі середньої освіти у багатьох країнах світу є відсутність у вчителів і керівників ЗЗСО зацікавленості у проведенні подібних досліджень, що зумовлено нерозумінням ними користі результатів самооцінювання закладу освіти і власної професійної діяльності для особистого удосконалення та розвитку закладу освіти. Відсутність (або недостатність) беззаперечних аргументів та яскравих доказів безпосереднього позитивного впливу наслідків самооцінювання якості освіти й освітньої діяльності на особистий професійний успіх педагогів і поліпшення результатів успішності учнів негативним чином відбивається й на формуванні в учителів і керівників ЗЗСО внутрішніх мотивів і стимулів до опанування необхідними навичками дослідницької діяльності (розробки інструментарію, математико-статистичної обробки результатів емпіричних досліджень тощо) та підвищення рівня професійної компетентності, а також і на бажанні витримувати підвищене навантаження.

2. Становлення внутрішніх систем контролю та оцінювання закладу середньої освіти

Ідея оцінювання результатів діяльності закладів середньої освіти пов'язана з переходом від елітарної до масової шкільної освіти; створення муніципальних (державних) закладів освіти, що призвело до необхідності контролю за їх ефективністю, насамперед, витрачання коштів та інших ресурсів; вироблення централізованих спільних вимог (правил, стандартів) до результатів навчання та функціонування ЗЗСО.

Це призвело до того, що перші моделі оцінювання діяльності ЗЗСО передбачали створення спеціальних наглядових органів з функціями зовнішнього контролю та оцінювання, так званих шкільних інспекцій за діяльністю закладі загальної середньої освіти. Яскравими прикладами країн з потужними системами зовнішнього контролю та оцінки, становлення яких розпочалося у середині XIX століття, є Швеція, Ірландія, Велика Британія (зокрема, Англія).

Поступово доволі жорсткий механізм зовнішнього контролю та оцінювання закладів загальної середньої освіти у європейській і світовій системах освіти зазнав певних трансформацій. Цьому сприяли процеси гарантування державою та забезпечення високої якості освіти як системи, процесу і результату, що сформувалися у другій половині XX століття, та фактично заклали основу для запровадження педагогічних вимірювань і проведення систематичних моніторингових досліджень на всіх рівнях: від локального до міжнародного. Саме тому з 80-х років у європейських країнах починають активно розвиватися ідеї розширення автономії ЗЗСО та збереження їх потенціалу. Зазначені процеси відобразилися також у змінах керівних принципів управління закладом освіти та його місії щодо забезпечення розвитку молодого покоління. ЗЗСО починають розглядати як первинну одиницю, основний осередок підвищення ефективності освіти як цілком самостійну організацію, що навчається і яка здатна до самооновлення відповідно до соціально-економічних, політичних та організаційних викликів.

Зміни у підходах до організації шкільної оцінки, що виявилося у поступовому послабленні зовнішньої інспекції та посиленні уваги до розвитку інституційних механізмів самооцінювання закладами освіти результатів своєї освітньої та управлінської діяльності, зарубіжні дослідники пояснюють впливом різних чинників, зокрема:

– скорочення можливостей зовнішнього нагляду через збільшення кількості ЗЗСО і зменшення фінансування контролюючих органів, внаслідок чого проведення масових інспекції стало проблематичним;

– негативний (несприятливий) вплив зовнішньої оцінки на успішність учнів, моральний стан і відносини між учнями і вчителями, особливо у закладах освіти, які демонстрували високі результати;

– намагання знайти більш рентабельний і економічно вигідний спосіб фіксації досягнутих ЗЗСО результатів розвитку та, водночас, перекласти частину відповідальності за реалізовану якість освіти на організації, які надавали освітні послуги, на так званих «надавачів освітніх послуг»;

– посилення громадської активності, зростання ролі та впливу громад на вирішення питань облаштування свого життя, освіти та охорони здоров'я.

Збільшення прав закладів освіти щодо організації освітньої діяльності, – з одного боку, та підвищення відповідальності шкільного керівництва і педагогів, – з іншого, зумовили необхідність створення та використання закладом освіти власних аналітичних інструментів та оціночних процедур, спрямованих на з'ясування сильних і слабких рис ЗЗСО, вимірювання професійного (педагогічного та управлінського) потенціалу вчителів і керівників, оцінювання досягнутих результатів для більш точного й адекватного визначення цілей і стратегії розвитку закладу та способів їх досягнення.

Варто зазначити, що впровадження механізмів внутрішньої оцінки закладу освіти та процедур самооцінювання однаково схвально сприймалося колективами закладів загальної середньої освіти. Як свідчать численні дослідження зарубіжних вчених, на успішність втілення даної ідеї значною мірою впливають національні традиції щодо функціонування освітніх систем; правова база (наприклад, юридичного визначення ступеня відповідальності та повноважень директорів закладів освіти і педагогічних колективів); обсяги та механізми фінансового забезпечення ЗЗСО; культурно-етнічні характеристики суспільства; соціально-економічний стан країни; особливості й відмінності конкретних громад і педагогів (зокрема: рівень професійної компетентності керівництва та вчителів ЗЗСО, вмотивованість їх щодо самовдосконалення і професійного зростання, наявність в них лідерських якостей, ступінь громадської активності батьків і місцевої громади, рівень економічного розвитку відповідної території, етнічні особливості, історичний досвід) та багато іншого.

З набуттям незалежності в Україні почали розвиватися процеси, пов'язані з оцінюванням результатів функціонування освітніх систем від національного до інституційного рівня. Вирішення завдання становлення національної системи моніторингу супроводжувалося активними процесами створення внутрішніх систем моніторингу якості освіти в закладах освіти, зокрема ЗЗСО, проведенням процедур збору інформації про наявні проблеми і результати

навчання учнів, якість викладання та ін., спробами аналізу отриманих даних та їх використанням у практичній діяльності задля забезпечення розвитку закладу освіти.

На жаль, далеко не всі практики реалізації внутрішнього моніторингу та процедур самооцінювання закладів освіти можна назвати вдалими, інструменти і методи валідними, результати достовірними, а висновки обґрунтованими, що зумовлено відсутністю в педагогів належних професійних навичок з проведення педагогічних вимірювань та інтерпретації результатів, достатнього часу на організацію і реалізацію таких досліджень, а також їх неготовністю до критичного осмислення висновків.

Додаткові проблеми створювала також і невизначеність правого статусу результатів внутрішнього моніторингу. Проте поступово ситуація змінювалась на краще, чому сприяла поява численних освітніх програм, курсів, тематичних семінарів та методичних посібників, що пропонувалися на ринку освітніх послуг для педагогів, з проблем формування системи моніторингу якості освіти та проведення педагогічних вимірювань, у тому числі й самооцінювання закладу.

Як відомо, системи внутрішньої оцінки та внутрішнього моніторингу (або самомоніторингу) якості освіти, що почали розвиватися наприкінці минулого століття, розглядалися як ефективні інструменти управління якістю освіти на інституційному рівні, тобто рівні окремого закладу освіти. Зазначені системи моніторингу забезпечували інституційні системи управління якістю освіти необхідною інформацією про особливості перебігу освітніх та управлінських процесів у ЗЗСО, результати досягнення поставлених цілей, давали можливість виявити чинники впливу та оцінити їх вагомість. Створення таких систем внутрішнього моніторингу формально декларувало прагнення поліпшити якість освіти в закладах загальної середньої освіти.

Ухвалений у 2017 році закон України «Про освіту» проголосив необхідність створення системи забезпечення якості освіти, метою розбудови та функціонування якої є: «гарантування якості освіти; формування довіри суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою; постійне та послідовне підвищення якості освіти; допомога закладам освіти та іншим суб’єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти». Передбачалося, що однією із складових цієї системи стане так звана внутрішня система забезпечення якості освіти, зокрема загальної середньої, яка буде створена у кожному закладі освіти. Інформаційною основою внутрішньої системи забезпечення якості освіти в ЗЗСО, фундаментом для формування висновків про досягнуті закладом освіти та учасниками освітнього процесу результати

мали стати внутрішній моніторинг якості освіти і процедури самооціювання закладу.

Функціонування системи забезпечення якості освіти в Україні засноване на впровадженні фактично змішаної моделі, яка передбачає проведення як комплексної зовнішньої перевірки (інституційного аудиту) та «оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу загальної середньої освіти, які повинні забезпечувати його ефективну роботу та сталий розвиток» (Про повну загальну середню освіту), так і самооцінювання ЗЗСО.

У межах реалізації принципу академічної та організаційної автономії, заклад освіти має право розробити власну модель реалізації внутрішньої системи забезпечення якості освіти, визначитися з періодичністю проведення, методами збору інформації (різни види анкетування, інтерв'ювання, спостереження тощо), а також переліком процедур, критеріїв і показників оцінювання результатів професійної і навчальної діяльності учасників освітнього процесу. Водночас, на законодавчому рівні робиться наголос на тому, що внутрішня система забезпечення якості освіти має бути орієнтована на відстеження процесів створення доброчесного середовища та оцінку ефективності його функціонування. Це означає, що певні елементи і складові внутрішньої системи забезпечення якості освіти є обов'язковими, а саме: механізми забезпечення академічної доброчесності, порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності, види академічної відповідальності педагогічних працівників та учнів за конкретні порушення академічної доброчесності.

Міністерством освіти і науки України розроблено методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗЗСО, визначено основні напрями проведення самооцінювання якості освіти у ЗЗСО (освітнє середовище, система оцінювання здобувачів освіти, педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти, управлінські процеси закладу освіти) та сформульовано поради щодо застосування інструментів реалізації процедур самооцінювання якості освіти в ЗЗСО. Відмінною ознакою цих рекомендацій є те, що їх зміст максимально орієнтований на відтворення структури індикаторів і процедур інституційного аудиту, а сам процес самооцінювання перетворюється на підготовку до проведення зовнішньої перевірки закладу освіти. Недоліком даного підходу можна вважати відсутність реальної методичної підтримки та допомоги освітнім закладам розробити власну оригінальну модель самооцінювання якості освіти, яка б максимально враховувала особливості даної освітньої установи та потреби здобувачів освіти і місцевої громади.

3. Вибір критеріїв та показників самооцінювання якості освіти закладу загальної середньої освіти

Освітнім законодавством України передбачено створення у кожному закладі загальної середньої освіти внутрішньої системи забезпечення якості освіти, структура і напрями діяльності якої можуть визначатися освітньою установою самостійно відповідно до плану і перспектив її розвитку та потреб споживачів освітніх послуг. Це потребує формування відповідного переліку індикаторів і критеріїв, за якими ЗЗСО буде здійснювати самооцінювання якості освіти та досягнутих результатів розвитку. Виникає питання про те, як визначитися з можливою моделлю індикаторів якості освіти, як обрати потрібний перелік критеріїв оцінювання якості освіти?

У різних країнах світу накопичено значний досвід побудови моделей показників якості освіти, що рекомендуються для проведення самооцінювання результатів діяльності закладів середньої освіти. Зазначені переліки індикаторів певною мірою віддзеркалюють національні та історичні особливості і традиції освітніх систем відповідних країн, що й зумовлює відмінності в їх структурах. Водночас, у переліках показників проявляються спільні ознаки, що є наслідком впливу процесів суспільного розвитку, загальних тенденцій розвитку освітніх систем і процесів управління ними, а також проявом уваги педагогів, керівників закладів освіти та громадськості до певних аспектів і результатів функціонування закладів освіти. Державною службою якості освіти України розроблено низку рекомендацій, у яких пропонується певна методика збору інформації, а також необхідний інструментарій, однак, вона повністю орієнтується на методику проведення зовнішньої перевірки (інституційного аудиту) досягнутих ЗЗСО результатів.

Характерною ознакою сучасних підходів для визначення індикаторів і критеріїв самооцінювання результатів діяльності закладу загальної середньої освіти є спрямованість на застосування якісних критеріїв та, відповідно, описових характеристик якості досягнутого стану розвитку закладу та його окремих складових і процесів. Такий підхід зумовлений тим, що якісна характеристика дає можливість розкрити сутність і особливості процесів, а кількісні показники та критерії оцінювання бувають зручними в тих випадках, коли необхідно узагальнювати інформацію за великою кількістю закладів освіти.

Ключовим, основоположним орієнтиром при визначенні переліку індикаторів і критеріїв якості освіти в конкретному ЗЗСО є стратегічна мета і завдання розвитку закладу освіти, які формулюються з урахуванням особливостей ЗЗСО та потреб здобувачів освіти, батьків і місцевої громади.

Мета розвитку закладу освіти зазвичай визначає перспективний напрям його діяльності, але має виходити з виокремленої освітньої проблеми як певної невідповідності, складної ситуації, задачі, що потребує спеціального дослідження та розв'язання.

Основні вимоги до структури (переліку) індикаторів самооцінювання якості освіти ЗЗСО спрямовані на створення певних умов та дотримання правил, які дають змогу використовувати відібрані показники якості освітньої діяльності закладу освіти максимально ефективно. Отже, ця система має бути:

• *самодостатньою*, тобто містити таку кількість і саме такий набір індикаторів, який буде достатнім для того, щоб здійснювати ґрунтовний аналіз та приймати відповідні управлінські рішення на державному рівні;

• *повною*, інакше кажучи, охоплювати різні аспекти та складові системи освіти, без чого детальний аналіз та подальший прогноз стосовно напрямів розвитку освітньої системи помітно ускладнюється;

• *адекватною* основним цілям і завданням, які постають перед конкретним етапом розвитку системи освіти та моніторинговим дослідженням освітньої сфери. Досвід збирання інформації про стан та функціонування системи загальної середньої освіти свідчить про те, що значна кількість показників залишається незатребуваною, якщо їх перелік досить громіздкий;

• *динамічною*, тобто час від часу систему індикаторів і критеріїв якості загальної середньої освіти потрібно переглядати й уточнювати відповідно до мети освіти та пріоритетних напрямів освітньої політики держави;

• *легкою в обчисленнях та вимірюваннях*, тобто містити як кількісні, так і якісні показники, але такі, що обраховуються за допомогою об'єктивних засобів та інструментарію.

Відбір потрібних індикаторів самооцінювання якості освіти в ЗЗСО здійснюється з урахуванням наступних вимог:

– орієнтація на потреби зовнішніх користувачів інформацією. Це означає, що у структурі індикаторів (показників) потрібно виокремити кілька інтегральних показників, що мають спільне значення для всіх груп споживачів інформації, а також певну кількість узагальнених індикаторів, які можуть представляти інтерес лише для обмеженої кількості категорій користувачів;

– врахування потреб самого закладу освіти та основних учасників освітнього процесу (учнів та їхніх батьків, вчителів, керівників ЗЗСО, місцеву громаду, засновників закладу);

– мінімізація системи індикаторів з урахуванням потреб різних рівнів управління системою освіти;

– інструментальність та технологічність індикаторів, що використовуються;

– порівнянність (співставленість) індикаторів самооцінювання якості освіти у ЗЗСО з критеріями зовнішнього оцінювання (інституційного аудиту) та показниками освітньої статистики, що характеризують якість розвитку освітніх систем;

– дотримання морально-етичних норм під час добору індикаторів та збору інформації, що носять особистісний або конфіденційний характер.

Важливим правилом під час формування переліку індикаторів і критеріїв самооцінювання закладом освіти досягнутих результатів є врахування впливу оточуючого середовища (політичних, соціально-економічних процесів, кризових явищ, загроз тощо). У такому разі моделі індикаторів і критерії оцінювання якості освіти будуть змінюваними, динамічними. Прикладами ситуацій, що змінювали звичну практику функціонування закладів освіти та потребували додаткового вивчення їх впливу на освітні та управлінські процеси, а також досягнуту якість освіти, є організація навчання у дистанційному форматі за умов карантинних обмежень, що викликані поширенням пандемії COVID-19, або навчання за умов воєнного стану. У зазначених випадках до структури індикаторів самооцінювання якості освіти у ЗЗСО потрібно внести насамперед ті, що впливають на оцінку рівня доступності (зокрема, фінансової, фізичної, інтелектуальної) для учнів закладів загальної середньої освіти та результативності її реалізації в умовах дистанційного навчання.

Особливої уваги за умов впровадження дистанційної форми навчання потребує також група індикаторів, що характеризують освітнє/навчальне середовище з точки зору оцінки його комфортності, безпечності та інклюзивності. Змінений формат організації навчання викликає потребу в оцінюванні психічного стану учасників освітнього процесу та необхідності надання психологічної підтримки, вимірюванні рівня їхньої тривожності й стресу, якості комунікативної складової освітнього процесу, з’ясування ступеня задоволеності та зручності (повноти) спілкування учнів і вчителів під час навчання.

Таким чином, вибір моделі індикаторів і критеріїв самооцінювання ЗЗСО досягнутої якості освіти та освітньої діяльності має відбуватися у чіткій відповідності до визначеної для дослідження освітньої проблеми, стратегічної мети розвитку закладу освіти, його специфіки, потреб та інтересів учасників освітнього процесу і місцевої громади. Перелік показників, за якими збиратиметься інформація закладом освіти не є статичним утворенням, він може змінюватися відповідно до ситуації за умови збереження певного інваріантного ядра як основи для вивчення динаміки змін.

4. Проєктування системи внутрішнього оцінювання закладу загальної середньої освіти

Найважливішим етапом створення системи внутрішнього оцінювання закладу загальної середньої освіти (система шкільного самооцінювання (далі – СШС)) є етап проєктування даної системи, на якому визначаються основи політики її функціонування та структури, що має реалізувати обрану політику. Із загальної точки зору проєктування можна розглядати як підхід до вирішення проблем на основі їх виявлення, чіткого формулювання, детального розгляду та систематизації з метою розробки короткострокових та довгострокових рішень щодо усунення проблем. Таким чином, проєктування СШС є процесом, за допомогою якого колективом встановлюються цілі та визначається яким чином ці цілі мають бути досягнуті.

Система шкільного самооцінювання є одним із компонентів загального планування розвитку закладу освіти і вона не повинна розглядатися у відриві від контексту та специфіки закладу. Як показує досвід, основні труднощі досягнення цілей всіх реформ виникають через невдале планування. Потенційними наслідками низької якості проєктування є недоліки в самій конструкції продукту проєктування, які можуть призвести до трудомістких ітерацій і, якщо їх не виявити, до проблем під час реалізації проєкту.

Плани, на основі яких розробляється проєкт, складаються з двох основних компонентів: 1) формулювання результатів (цілей) та 2) формулювання дій (процедур, спрямованих на досягнення цілей). Іншими словами, планування полягає у попередньому обмірковуванні того, що має бути зроблено, коли це має бути зроблено, як це має бути зроблено та ким це має бути зроблено. Важливість етапу планування настільки велика, що сьогодні існує ціла низка типів теорій планування, наприклад:

- аналітико-пояснювальний;
- формально-пояснювальний;
- процесуально-пояснювальний;
- аналітико-розпорядчий;
- формально-розпорядчий;
- процесуально-розпорядчий.

Для всіх цих типів теорій планування характерним є виділення переваг якісного планування, а саме: планування полегшує цільове управління, зменшує інформаційну невизначеність, полегшує координацію та контроль виконання, заохочує інновації та забезпечує можливість конкурентних переваг. Очевидно, що планування основних положень проєкту СШС, що

розробляється, можна віднести до процесуально-розпорядчого типу, який спрямовує процес проєктування системи.

Об'єктно-орієнтована парадигма орієнтує планувальника на виконання конкретних дій над конкретними об'єктами у певній предметній галузі, що дозволяють створити точну, достовірну та працездатну модель предметної області з використанням обчислювальних засобів, зокрема з використанням штучного інтелекту.

Парадигма планування, яка орієнтована на управління, передбачає реалізацію процесу, в якому адміністрація і співробітники домовляються про конкретні цілі діяльності, а потім розробляють план їх досягнення. Це передбачає узгодження цілей діяльності організації та збільшення ролі участі співробітників у виконанні намічених планів.

Парадигма планування, яка орієнтована на прийняття рішень, є насправді процедурною теорією, у якій реалізується процес раціонального планування. Сам процес раціонального планування передбачає, що планувальники роблять розумні й раціональні дії за допомогою створення альтернатив, їх оцінювання та вибору на основі цього оцінювання оптимальних способів досягнення цілей. Вибір парадигми планування є основним етапом самооцінювання і залежить від уявлення колективу ЗЗСО про спосіб досягнення цілей планування.

Для ЗЗСО з його обмеженими можливостями щодо проєктування можна запропонувати лінійну (покрокову) структуру процесу проєктування, в якій: 1) функції об’єкта проєктування встановлюються в межах аналізу завдання проєктування; 2) способи функціонування проєкту формуються на етапі формування концепції проєкту; 3) структура об'єкта проєктування встановлюється на етапі впровадження.

Стосовно наших міркувань, у яких об'єктом проєктування є СШС, концепція проєкту має враховувати його соціальну значимість. На цьому рівні принципові рішення, зазначені в структурі, інтегруються в загальну концепцію рішення, що складається з різних компонентів відповідно до проєктованих модулів або функціональних елементів об'єкта проєктування.

Методи та способи організації процесів планування мають загальні характеристики. Це допомагає використовувати під час проєктування досвід трансдисциплінарного підходу до розробки проєктів та застосовувати способи проєктування, які добре зарекомендували себе в інженерії та бізнесі та під час створення проєктів у системах освіти. Моделі проєктування є важливим засобом представлення проєктної інформації у процесах розробки продуктів проєктування.

Модель, за визначенням, є спрощенням реальності, але це спрощення допомагає приймати рішення про те, як діяти у напрямку обраної мети.

Очевидно, що чим точніше модель відображає реальність в головному, то навіть при її неповноті, але простоті та зрозумілості для тих, хто приймає рішення, вона корисна і може знайти практичне застосування.

Характерною особливістю соціально-орієнтованих проєктів є те, що безліч етапів, які об'єднані в єдину систему, являють собою безліч політик, в яких відображається загальна соціальна спрямованість мети цього проєкту. У сфері освіти в Україні це чітко сформульовано в низці законодавчих актів (Про освіту, 2017; Про повну загальну середню освіту, 2020). На імперативи поведінки учасників проєктування в процесі створення СШС та формулювання концептуальних підходів під час вибору моделей СШС певним чином можуть вплинути рекомендації адміністративних структур системи освіти України, на які покладаються функції зовнішнього аудиту (Про затвердження Методичних рекомендацій, 2020).

З парадигмальної точки зору планування СШС центрується на управлінні. Це означає, що основну роль в СШС відіграє адміністрація закладу загальної середньої освіти, на яку покладаються функції розроблення моделі СШС, реалізації обраної моделі, моніторингу та контролю виконання кожного етапу процесу СШС.

Оскільки різні рівні інформації про проблему, що розглядається, і її потенційне рішення потребують різних моделей для представлення цієї інформації, під час розробки продукту проєктування (у нашому випадку СШС) застосовуються різні підходи до моделювання. Лише поєднання різних моделей дає більш-менш повну картину наявної на даний момент інформації про продукт проєктування, що розробляється.

Результатом проєктування СШС є створення у закладі загальної середньої освіти середовища, яке орієнтоване на моніторинг результатів діяльності закладу освіти на основі фактичних даних, що отримані із застосуванням адекватних методів оцінювання. Ми розглядаємо не кінцевий продукт проєктування (СШС), створення якого є завданням колективу конкретного закладу освіти і залежить від багатьох чинників, які властиві даному ЗЗСО (внутрішній та зовнішній контексти), а особливості дизайну процесу проєктування. Подана інформація може бути актуальна для закладів загальної середньої освіти, колективи яких націлені на новаторську діяльність незалежно від типу закладу.

Особливістю покрокової моделі процесу розробки системи самооцінювання у закладі загальної середньої освіти є акцентування уваги розробників на циклічному характері процесу. Такий підхід дозволяє уточнювати кожну наступну позицію (крок) розробки проєкту шляхом порівняння одержаних результатів із вимогами, встановленими на попередніх

етапах розробки. Процес планування є безперервним циклом: на кожному етапі планування існує можливість розгляду різних альтернатив, оцінки потенційних стратегій і вибору найефективнішого курсу дій. Результати моніторингу та оцінювання на кожному етапі можуть надати нову інформацію для перегляду планів та програм. Таким чином, реалізується можливість уточнення всієї структури запланованої СШС, яка є процедурною моделлю процесу розробки системи самооцінювання у закладі загальної середньої освіти.

Основна відмінність між процесом та процедурою полягає в глибині опрацювання проєкту: процес описує послідовність подій, що ведуть до досягнення певної мети, а процедура містить точні інструкції про те, як саме виконати завдання. Процедури являють собою чіткі покрокові інструкції з виконання поставлених завдань, тобто, вони описують певний покроковий спосіб досягнення мети. Ряд процедур, які об'єднані з метою отримання бажаного результату, породжує процес. Отже, процедури можна розглядати як «будівельні блоки» або етапи процесів. Теорія процедурного планування наголошує на центральній ролі цілей у процесі планування. Вона підкреслює важливість уточнення та визначення цілей, які є керівними принципами для організації та виконання дій. Теорія процедурного планування зазначає важливість моніторингу прогресу, внесення необхідних коригувань та адаптації стратегій під час зіткнення з несподіваними перешкодами.

Подібність структур (схем, моделей), що описані в літературі, полягає в тому, що в кожній з них СШС визначається як процес (набір процедур), які здійснюється закладом загальної середньої освіти, в ході якого представники спільноти ЗЗСО оцінюють функціонування закладу для прийняття рішень щодо його загального розвитку. Тобто, СШС визначається як процес, який здійснюється спільно усім колективом закладу загальної середньої освіти, в ході якого обрані учасники методично збирають та ретельно вивчають дані для покращення роботи ЗЗСО. Процес побудови (конструювання) СШС можна представити як процес роздумів про практику, що здійснюється спільнотою ЗЗСО систематично та прозоро з метою покращення навчання учнів, професійного та організаційного розвитку. СШС також визначається як процедура, яку розпочинає заклад загальної середньої освіти для отримання інформації про функціонування закладу та прийняття управлінських рішень щодо покращення його функціонування. Ґрунтовніший погляд на визначення СШС показує, що він проводиться працівниками закладу загальної середньої освіти головним чином з метою покращення своєї діяльності.

Відправною точкою під час розроблення структури СШС має бути наявність групи планування, яка організовує цей процес і визначає зацікавлені сторони, що братимуть участь у процесі розроблення структури СШС.

Зацікавленими сторонами зазвичай можуть бути представники системи освіти, адміністратори ЗЗСО, його персонал тощо.

Введення різних зацікавлених сторін у сфері освіти до процесу розробки СШС може мати важливе значення, оскільки вони можуть надати підтримку запланованим змінам, які, ймовірно, покращать якість освіти у закладах загальної середньої освіти. Ясність, прийнятність та потенційні перешкоди на шляху впровадження системи СШС не можуть бути вирішені, якщо не задіяні ключові зацікавлені сторони у сфері освіти, що може вплинути на її ефективність, а також на ефективність закладів загальної середньої освіти та їх покращення. Таким чином, зацікавлені сторони можуть допомогти в успішній розробці та впровадженні структури СШС. Вони також можуть допомогти оцінити структуру, щоб переконатися у її ефективності. Бажано, щоб група планування залишалася постійно діючою адміністративною одиницею в загальній структурі управління закладом освіти, щоб забезпечити можливість модифікації СШС у разі необхідності.

Група планування разом із виявленими зацікавленими сторонами має визначити поточну практику та вирішити, чи існує потенційна необхідність у системі СШС для покращення існуючого способу оцінювання освіти у закладі загальної середньої освіти для досягнення ефективності.

Під час визначення необхідності створення СШС повинні бути проаналізовані:

1) сильні та слабкі сторони системи освіти у ЗЗСО;
2) проблеми, які виникають в даний час під час оцінювання якості освіти в ЗЗСО та окремих класах, та їх наслідки (рівень критичності проблем);
3) чинники, що сприяють виникненню таких проблем;
4) сприйняття цих проблем зацікавленими сторонами;
5) цільові галузі для покращення показників освіти;
6) додаткова інформація про ці проблеми, яка необхідна для ефективного розуміння проблеми;
7) можливі шляхи подолання розглянутих проблем;
8) існуючі ресурси для усунення проблеми;
9) досвід інших ЗЗСО, які намагалися вирішити аналогічні проблеми.

Окрім використання цієї проблемно-орієнтованої стратегії покращення функціонування системи освіти в закладі загальної середньої освіти також можна використовувати стратегію, орієнтовану на сильні сторони. У цій стратегії потребу в СШС можна розглядати як можливий спосіб реалізації та покращення якості освіти у ЗЗСО без виявлення проблем.

На основі проведеного аналізу:

1) формулюються цілі та завдання СШС;

2) визначаються показники якості освіти, на яких слід зосередити увагу у процесі реалізації СШС;

3) розробляється структура СШС, у якій відображаються:

– результати, які пов'язані з цілями і які очікуються від запровадження у ЗЗСО обраної моделі СШС;

– терміни, упродовж яких ці результати будуть досягнуті;

– ресурси та підтримка, які необхідні для успішної реалізації СШС;

– стратегії, що необхідні для мінімізації бар'єрів реалізації.

Цілі – це загальні заяви про бажані досягнення. Вони зазвичай супроводжуються формулюванням конкретних завдань, виконання яких, на думку проєктантів, дозволять досягти поставленої мети. Цільове управління проєктами забезпечується оцінюванням на різних етапах реалізації проєкту. Оцінка етапу може вважатися успішною, якщо виконуються три умови: 1) мета етапу чітко визначена з точки зору конкретних показників ефективності проєкту в цілому; 2) визначено передбачуване використання оцінки (наприклад, зміна в структурі проєкту вимогам до кінцевого продукту тощо); 3) розроблено плани моніторингу та оцінювання. Найпростіший план моніторингу та оцінювання має визначати часові межі оцінювання (періодичність), індикатори оцінювання, джерела даних для оцінювання, засоби аналізу результатів оцінювання, форми звітності та відповідальних за проведення моніторингу.

Після початкової розробки структури СШС група планування повинна постійно прагнути до її вдосконалення та надання інформації систематичнішого характеру шляхом оцінювання її ефективності під час оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти. Це відповідає дизайн-дослідженням, в яких освітні втручання повинні оцінюватися як за допомогою формуючих, так і напівпідсумовуючих засобів для покращення, а також для встановлення їх ефективності. Таким чином, у процесі оцінювання група планування може виявити, що структуру СШС, можливо, потрібно буде скоригувати для ефективної оцінки якості, а, отже, вона може повернутися до вихідної структури та змінитися. Це повинно бути безперервним циклом доти, доки не буде достатньо доказів того, що структура СШС є достатньо ефективною в процесі оцінювання з метою покращення.

Оскільки СШС є безперервним процесом, адміністрація ЗЗСО зобов'язана використовувати інформацію, яка отримана на етапі реалізації обраної моделі СШС, для забезпечення регулярного циклічного процесу оцінювання, моніторингу та планування покращення роботи ЗЗСО з урахуванням нових проблем, що виникають у процесі реалізації СШС.

Передбачається, що в процесі впровадження СШС весь колектив закладу загальної середньої освіти повинен брати участь у процесі покращення тих

слабких сторін, які будуть виявлені у процесі внутрішнього оцінювання (самооцінювання) ЗЗСО, щоб підвищити якість освіти у закладі. Найважливішим питанням СШС є визнання того, що її повна реалізація задля досягнення бажаної якості освіти у ЗЗСО потребує часу. Таким чином, просування по етапах реалізації залежить від оцінки ефективності та взаємодії між усіма відповідними зацікавленими сторонами, щоб гарантувати, що закладу загальної середньої освіти буде надана вся необхідна підтримка та ресурси для досягнення бажаної якості.

Кожна процедура має чітко позначену функцію, яка спрямовує реалізацію низки дій, які описано в процедурі, що спрямовані на заздалегідь визначений результат. На етапі вибору системи моніторингу можуть бути розглянуті різні моделі, адже потрібна модель для різних об'єктів повинна відповідати тим властивостям об'єкта, які підлягають спостереженню або вимірюванню. Цей процес являє собою цикл, у якому може здійснюватися експериментальна апробація моделей різного складу та конфігурацій функціональних зв'язків.

В результаті аналізу функціональних зв'язків може бути обрана та або інша структура розроблення процедури моніторингу, приклад якої представлений на рис. 4.1.

Рис. 4.1. Узагальнена структура організації моніторингу обраного об'єкта оцінювання

Після визначення структури з'являється можливість розроблення структурно-функціональної моделі, в якій зазначаються етапи та учасники проєктування (рис. 4.2).

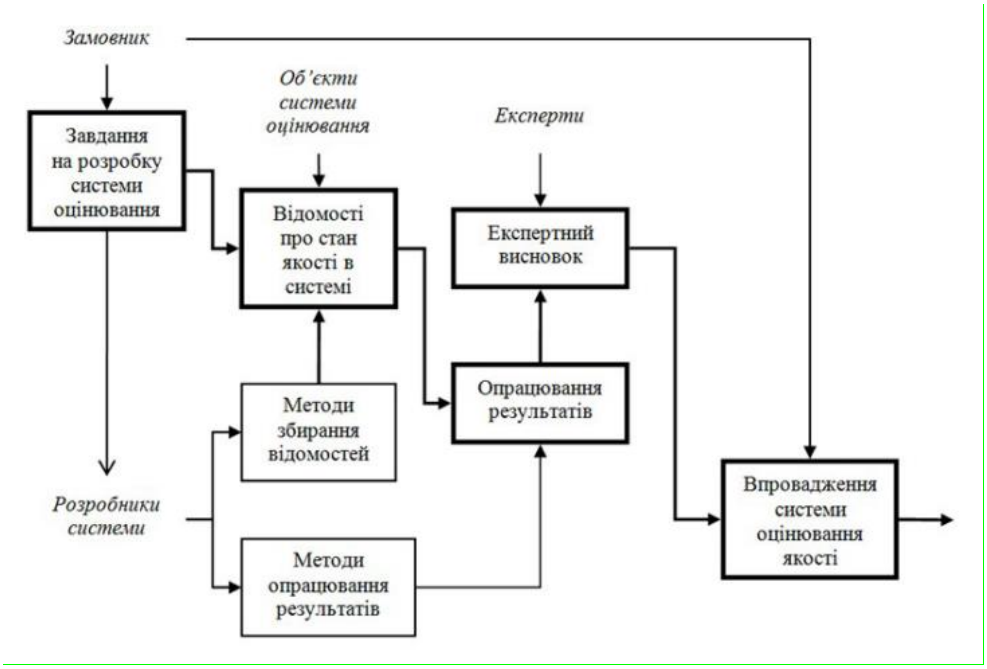

Рис. 4.2. Структурно-функціональна модель проєктування системи самооцінювання у закладі загальної середньої освіти

Подальша деталізація процесу проєктування показана на прикладі моніторингу параметрів освітнього середовища (обладнання приміщень ЗЗСО (класів, лабораторій тощо), забезпечення безпеки учасників освітнього процесу та ін.). У наведеній схемі (рис. 4.3) більш детально вказано процедури (А), які забезпечують досягнення запланованої мети вимірювань, зазначені точки «входження» методів та регламентів (С), що визначають рівень валідності вимірювань, та засоби (М), використання яких необхідне для реалізації цього процесу.

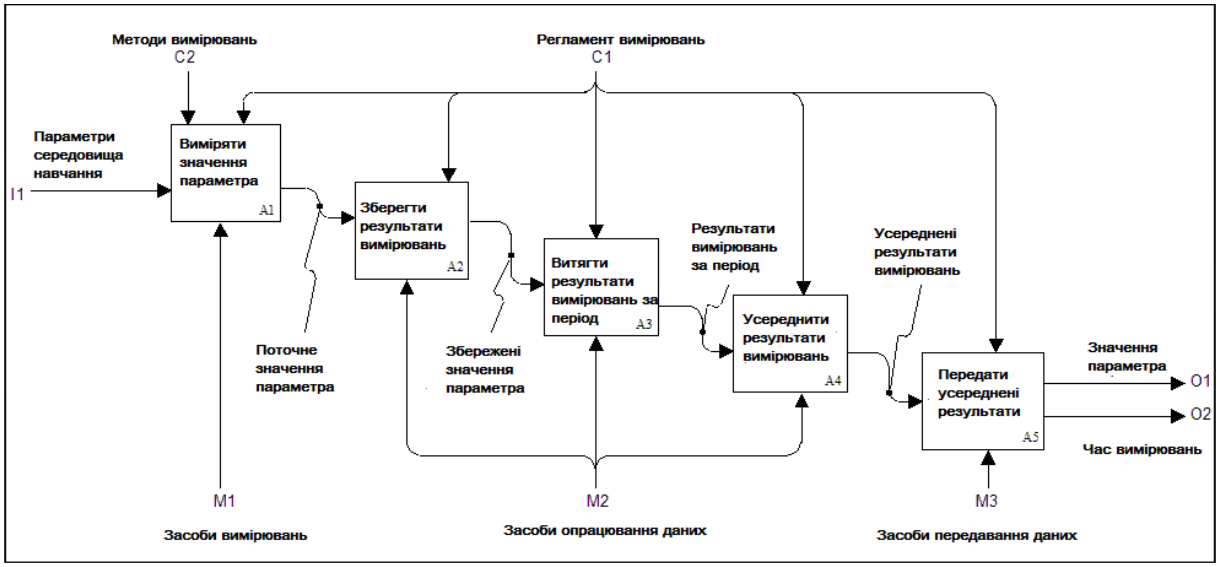

Рис. 4.3. Структурно-функціональна схема реалізації процесу вимірювання обраного параметра об'єкта

Висловлені міркування та розглянуті приклади щодо дизайну проєктування систем самооцінювання у ЗЗСО націлені на підвищення якості кінцевого продукту проєктування та орієнтовані на підвищення інноваційних та конкурентоспроможних якостей закладу загальної середньої освіти. Проблема створення якісної СШС, у якій має бути реалізовано моніторинг, контроль та оцінювання параметрів діяльності закладу освіти (внутрішня звітність), тісно пов'язана з тенденціями розвитку системи освіти, у тому числі з формальними відносинами зовнішньої звітності. Застосування у соціально-орієнтованих проєктах методології, що ґрунтується на використанні фактичних даних, дозволяє підвищити об'єктивність внутрішньошкільного самооцінювання, вирішувати складні проблеми, властиві системі освіти в цілому та кожному навчальному закладу, зокрема.

5. Застосування тестових технологій в системах шкільного самооцінювання

Процес контролю й оцінювання (вимірювання) результату навчання учня (рівня навчальних досягнень, компетенцій тощо) – це, по суті, спостереження та інтерпретація внутрішньої особистісної інформації, яка отримала деякий зовнішній вигляд. Відомо, що наявність внутрішньої особистісної інформації відображає минулий досвід суб'єкта, особливості процесів його пам'яті та уваги, мотиваційно-оцінюючі структури, емоційний стан суб'єкта навчання, що не можна не враховувати у процесі проєктування та реалізації СШС.

Особливістю соціально-орієнтованої СШС є те, що основним суб'єктом вимірювання є суб'єкт навчання (учень) як кінцевий користувач послуг, які надаються системою освіти загалом і даним закладом освіти, зокрема. Об'єктами вимірювання можуть бути певні характеристики суб'єкта, перелік яких визначається у процесі проєктування СШС. Перелік цих характеристик може відрізнятися у різних СШС залежно від переваг даного ЗЗСО. Водночас основною вимірюваною характеристикою є рівень освіти суб'єкта навчання, що відповідає основній меті створення, існування та постійного вдосконалення самої системи освіти. Рівень освіти є однією з характеристик особистісних якостей суб'єкта освіти, який у більшості випадків розуміється як рівень знань, умінь, навичок та компетенцій суб'єкта навчання в предметній галузі, що вивчається на даному рівні освіти. У багатьох дослідженнях ця характеристика визначається як академічна успішність. Якщо прийняти визначення «академічна успішність» як кількісні дані, отримані учнями у процесі оцінювання результатів навчання, то досягнення учнів можна дізнатися лише після оцінювання. Результати оцінювання можуть показати високу або низьку

успішність учнів. Тобто, можна зробити висновок, що метод збору даних здійснюється за допомогою документації.

Визначення самого поняття «успішність учнів» є досить розпливчастим, оскільки цей термін є загальним терміном, який використовується як у повсякденній практиці, так і в дослідженнях. Проте існують загальні показники, за якими його можна ідентифікувати. Показники успішності зазвичай відносяться до успішності учнів з академічних дисциплін, які вивчаються в цьому закладі загальної середньої освіти та вимірюються за допомогою тестів успішності. Отже, успішність учнів – це вимірний результат навчання. Інакше кажучи, учні вважаються успішними, якщо можуть досягти конкретних цілей навчання за допомогою певних критеріїв.

Деякі дослідники інтерпретують результат навчання як твердження про те, що учні очікують знати, розуміти та/або можуть зробити наприкінці навчання. Це твердження має на увазі, що результат навчання – це не те, що може дати вчитель, а те, що учні можуть показати в процесі оцінювання.

Методи збору даних про успішність учнів можуть здійснюватися двома способами, а саме: (1) тестовим та (2) нетестовим. Академічна успішність – це кількісні дані, які генеруються учнями у процесі оцінювання результатів навчання під час навчання, і які зазвичай формують звіт.

Для забезпечення об'єктивних даних про рівень академічної успішності сьогодні існує вимірювальний інструментарій, що ґрунтується на застосуванні тестових технологій. Дані технології при всіх їх недоліках, про які постійно виникають дебати в суспільстві та педагогічному середовищі, постійно розвиваються та вдосконалюються відповідно до змін соціального замовлення та технологічного прогресу. Отже, для всіх СШС загальним є сегмент оцінювання академічної успішності суб'єктів навчання, який можна розглядати як підпроєкт у спільному проєкті СШС.

Аналіз результатів різних досліджень, які присвячені методам збору даних, дозволив зробити деякі цікаві висновки. По-перше, всі дослідники використовують один і той же інструмент, який являє собою тести для збору даних як про результати навчання й успішність учнів, так і про їхні академічні досягнення. По-друге, дані, отримані за допомогою тестових інструментів у вигляді значень, використовуються для вимірювання всіх аспектів: як когнітивних і афективних, так і психомоторних. При цьому використовуються такі інструменти:

1) тестове запитання (академічна успішність, вміння відповідати на запитання);

2) тестове запитання та анкета (академічна успішність, когнітивні, афективні та психомоторні зміни, вміння відповідати на запитання);

3) запитання перед тестом та після тесту (академічна успішність, когнітивні, афективні та психомоторні зміни);

4) документ спостереження (когнітивна, афективна та психомоторна діяльність).

З іншого боку, багато дослідників заявляють, що існує як мінімум два методи, які можна використовувати для збору даних про успішність учнів у процесі навчання:

1) середнє значення балу учнів за результатами навчання;

2) відсоток, якого учні можуть досягти у кожному ЗЗСО на різних рівнях.

Досить часто дані про успішність учнів збираються під час попереднього та післятестового тестування за допомогою тестового інструменту.

У масовій педагогічній практиці набуло найбільшого поширення оцінювання декларативних і процедурних знань за допомогою запитань з кількома варіантами відповідей (multiple-choice questions, MCQ).

Запитання з кількома варіантами відповідей, які націлені на оцінювання декларативних знань, являють собою запитання, що оцінюють «просте запам'ятовування» конкретних ізольованих фрагментів знань, таких як факти, визначення, терміни, концепції тощо. Навпаки, MCQ на оцінювання процедурних знань представляють собою запитання, які оцінюють «навички вирішення проблем», висловлювання критичних суджень, отримання висновків та вибір найкращого способу дій.

Варто зазначити, що нині існують й активно впроваджуються в практику такі нові форми діагностичного оцінювання як когнітивно-діагностичне оцінювання (далі – КДО) (cognitive diagnostic assessment, CDA). КДО належить до когнітивно-обґрунтованих діагностичних процедур, які спрямовані на виявлення сильних і слабких сторін учнів щодо їхніх структур знань та навичок оброблення інформації (які називаються атрибутами) у цільовій галузі.

На відміну від стандартизованого тестування, яке вимірює рівень навчальних досягнень учнів та повідомляє результати вимірювань у сумованому вигляді, КДО, в основі якого лежить когнітивна психологія вирішення проблем, робить явними припущення розробника тесту про детальні атрибути, які тестований буде використовувати у предметній галузі, про те, як ці атрибути розвиваються і чим тестовані з вищим рівнем знань відрізняються від учасників з нижчим рівнем знань.

У процесі когнітивно-діагностичного оцінювання використовується Сучасна теорія тестування (Теорія відповідей на завдання) (Item Response Theory, IRT), яка є альтернативою класичної теорії тестів (classical test theory, CTT). Іноді IRT називають моделлю Раша за іменем дослідника, який розробив цей підхід до обробки вимірювань результатів тестування. IRT є

обчислювально складнішою, ніж CTT, але її прихильники припускають, що ця складність компенсується кількома важливими перевагами. У багатьох галузях сучасного психологічного та педагогічного тестування IRT стає дедалі важливішою частиною розроблення та оцінювання тестів. Основою Сучасної теорії тестування (IRT) є два постулати: 1) результати тесту тестованого можуть бути передбачені (або пояснені) набором чинників, які називаються рисами, латентними рисами або здібностями; 2) взаємозв'язок між виконанням завдання тестованим та цими чинниками можуть бути описані монотонно зростаючою функцією, яка називається функцією характеристики елемента. Ця функція показує, що тестовані з вищими балами за характеристиками мають вищі очікувані ймовірності правильної відповіді на завдання, ніж тестовані з нижчими балами за характеристиками. Під час застосування теорії реагування елемента на завдання зазвичай робиться припущення, що є один домінуючий чинник або здатність, який може пояснити ефективність елемента. Ця так звана «здатність», яку вимірює тест і яка може бути широко або вузько визначеною здатністю, досягненням або особистісною змінною.

Покрокове впровадження СШС передбачає оцінювання результативності запровадження визначеної процедури з точки зору її впливу на академічну успішність здобувачів освіти. У численних дослідженнях одиницею виміру освітнього прогресу або втрат є «стандартне відхилення» (standard deviation, SD). Воно вимірює ступінь розсіювання набору значень, зазвичай порівнюючи його із середнім значенням вибірки. Найбільш фундаментальна проблема таких порівнянь полягає в тому, що стандартні відхилення є просто мірою дисперсії, а вона не є постійною для різних вибірок і різних даних вимірювання. Наприклад, деякий фактор, що забезпечує такий же абсолютний приріст (або спад) у навчанні, виглядатиме менш ефективним у контексті з високою дисперсією результатів тестів, ніж в іншій ситуації з низькою дисперсією. Як відзначають дослідники, відмінності в дисперсії є не єдиною проблемою при використанні SD як метрика порівняння. Актуальні знання в учня з предмету сприймаються як прихована змінна, яку прагнуть оцінити за допомогою тестів успішності. Такі ж важливі проблеми виникають і через методи, за допомогою яких здійснюється тестування та генеруються сукупні бали.

Головна проблема пов'язана із дизайном тесту. Тести зазвичай містять кілька тестових запитань і можуть бути різної довжини та складності. Як правило, тести з різним дизайном будуть давати розподіли різної форми та різні величини SD. Наприклад, SD може бути дуже чутливим до ефектів розміру та змісту, які досить поширені залежно від того, чи був тест «надто коротким» або «надто складним» чи «надто легким».

Наприклад, тест містить 10 запитань різної складності. Одним із способів отримання агрегованого результату може бути підсумовування кількості правильних відповідей, а іншим способом є визначення різних рівнів складності тестових запитань та присвоєння відповідної ваги під час виставлення оцінки. Замість використання довільних ваг можна навіть використовувати складні моделі теорії відповідей на завдання (IRT) для оцінювання складності завдань, які використовуються в дослідженнях PISA, TIMSS або GRE і SAT. Залежно від вибору методу дисперсія може радикально змінитися і ускладнити порівняння. Іншими словами, зміна на одну одиницю стандартного відхилення може відповідати одній і тій же зміні знань у всьому розподілі конкретного тесту, але вона все одно не буде порівнянна з одиницею стандартного відхилення, яка стандартизована на основі іншої сукупності.

У літературі з метааналізу підкреслюється, що ефекти безперервних змінних (наприклад, результати тестів) повинні відображатися в порівняних одиницях. Найпоширенішими є розмір ефекту, який часто називають *d* Коена. Міра стандартизованої середньої різниці (standardized mean difference, SMD), яка також відома як *d* Коена, використовується, коли в дослідженнях повідомляється про ефективність з точки зору безперервного виміру, наприклад, балу за шкалою оцінки знань.

SMD іноді використовується взаємозамінно з терміном «величина ефекту». SMD обраховується за формулою (1):

$$SMD = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{SD_{об}} \qquad (1)$$

де $\bar{X}_1$, $\bar{X}_2$ – середні значення результатів вимірювань, $SD_{об}$ – стандартне відхилення узагальненої вибірки, яке обраховується за формулою (2):

$$SD_{об} = \sqrt{\frac{(N_1-1)SD_1^2+(N_2-1)SD_2^2}{N_1+N_2-2}} \qquad (2)$$

Стандартизована середня різниця (SMD) коригує різницю між особливостями вимірювань як у масштабі й точності вимірювання, так і в розмірі використовуваних вибірок.

SMD є точковою оцінкою ефекту впливу деякого чинника, який вплинув на зміну результату вимірювання. Наприклад, може розглядатися визначення розміру ефекту від впливу такого чинника як «перерва у навчанні» на результати навчальних досягнень учнів, які для простоти розуміються як «знання». Коен запропонував наступні рекомендації для інтерпретації величини SMD у соціальних науках: невелика, SMD = 0,2; середня, SMD = 0,5; велика, SMD = 0,8. d Коена (величину SMD) можна інтерпретувати як відсоток від стандартного відхилення. Наприклад, якщо d Коена = 0,5, то це означає, що різниця дорівнює половині об'єднаного стандартного відхилення.

Для визначення результативності впровадження певного управлінського рішення або педагогічної технології окрім описаного методу можна запропонувати принципово інший підхід. Якщо основним показником результативності всіх управлінських та педагогічних процесів у системі шкільного самооцінювання прийняти результати академічної успішності, виміряної з використанням тестових технологій, або експертного оцінювання якості виконання управлінських рішень, вираженого в бінарній формі, то найпростішим способом аналізу в обох випадках є застосування методики таблиці непередбачуваних обставин 2х2.

Застосування цього методу не вимагає підрахунку середніх значень результатів тестування. У таблицю 2х2 по горизонталі вносяться дані кількості учасників тестування, які правильно відповіли на завдання тесту, та кількість тих, хто не впорався із завданнями. По вертикалі таблиці вказуються заходи (наприклад, застосування/не застосування методики навчання або застосування/не застосування управлінських рішень). Агреговані таким чином в одній таблиці 2х2 дані дозволяють визначити тетрахоричну кореляцію між параметрами і відношення шансів як величину, яка показує, наскільки подія (в даному випадку результат тестування) пов'язана з певним впливом (наприклад, із застосуванням методів навчання або реалізацією управлінських рішень).

Як відомо, відношення шансів (odds ratio, OR) зазвичай використовується для звітності про дослідження «випадок-контроль» та знайшло широке застосування в медицині, зокрема під час випробування нових лікарських препаратів та методів лікування. Відношення шансів допомагає визначити, наскільки ймовірно, що певна дія призведе до конкретної події. Чим більше відношення шансів, тим вища ймовірність того, що подія відбудеться за впливу.

Покрокове відстеження результативності впливу запроваджених у СШС процедур може певним чином виправдовувати інтелектуальні, організаційні та фінансові витрати, якими супроводжується впровадження системи шкільного самооцінювання у ЗЗСО.

Характерною ознакою існуючого нині підходу до оцінювання педагогічних інновацій є їх описовий характер, що не дозволяє використовувати методи математичного аналізу результатів експерименту, а у нашому випадку – майже безлічі найрізноманітніших педагогічних інновацій. Зрозуміло, що сам по собі математичний аналіз не дає можливості робити обґрунтовані висновки відносно результативності названих інновацій, якщо не визначено теоретичний концепт змістового аналізу даних. Зокрема, для вимірювання зв’язку між двома ознаками математична статистика «пропонує» більше ста коефіцієнтів. Вимірювання, як правило, не може бути самоціллю,

воно потрібно досліднику лише для аналізу отриманих за його допомогою результатів, для пошуків закономірностей, які «сховані» в отриманих даних. Однак, принциповим для можливості використання математичних методів є необхідність параметризації освітнього простору, визначення множини «залежних» і «незалежних» параметрів, обрання конкретного методу математичного опрацювання даних експериментів або обрання методів порівняння результатів використання різних методів.

6. Електронні системи оцінювання результатів навчання здобувачів загальної середньої освіти

Наявність у закладі загальної середньої освіти сучасних засобів ІКТ, на базі яких має бути сформована сучасна СШС, надає принципову можливість створити «відкрите» навчальне середовище за умови підключення ЗЗСО до глобальної комп'ютерної мережі. Відкритим ми називаємо таке навчальне середовище, у якому циркуляція навчальної та управлінської інформації не обмежується класною кімнатою (аудиторією, кабінетом тощо). Враховуючи те, що навчальне середовище закладу освіти є складовою освітнього середовища, останнє також набуває ознак відкритого, але вже на рівні глобальних світових можливостей обміну інформаційними ресурсами. Відкрите навчальне середовище забезпечує принципову можливість порівняння рівня навчальних досягнень як окремих суб'єктів навчання, так і їх сукупностей різного рівня з використанням світових стандартів. Таким чином, системи шкільного самооцінювання також набувають ознак відкритих систем.

Електронні системи оцінювання результатів навчання охоплюють широкий спектр функцій: від базового тестування до комплексного аналізу навичок та компетентностей здобувачів загальної середньої освіти. Означені системи мають ряд переваг, таких як: швидкість оброблення результатів, зручність використання та можливість дистанційного доступу. Однак, вони також мають певні недоліки, такі як: технічні обмеження та потенційні проблеми з об'єктивністю оцінювання. Важливим аспектом є також адаптація електронних систем оцінювання до специфіки освітнього процесу.

Електронна форма оцінювання знань учнів в закладах загальної середньої освіти України регулюється декількома ключовими нормативними документами.

Ураховуючи це, Міністерство освіти і науки України часто видає методичні рекомендації, які охоплюють питання здобуття освіти в специфічних умовах, таких як воєнний стан, і мають вказівки щодо електронного оцінювання. Ці рекомендації визначають, як результати оцінювальної

діяльності можуть впливати на вибір змісту, форм і методів учіння та навчання. Вони слугують основою для розроблення внутрішньої документації в закладах освіти під час вибору та впровадження електронних систем. Іншим важливим аспектом є стандартизація електронних систем оцінювання.

В оцінюванні результатів навчання здобувачів загальної середньої освіти ефективним є електронний засіб управління навчанням «Moodle». Ця електронна система дає змогу вчителям створювати комплексні завдання для оцінювання, які можуть варіюватися від простих тестів з вибором відповідей – до завдань на аналіз тексту чи розв'язання проблем. Такий підхід робить процес оцінювання більш гнучким і дає змогу адаптувати його до конкретних освітніх цілей. Зауважимо, що однією з ключових переваг «Moodle» є автоматизована система оцінювання. Це означає, що вчителі можуть отримувати результати тестів миттєво, без потреби в ручній перевірці. Автоматизація також дає змогу збирати статистичні дані про успішність учнів, що може бути використано для подальшого аналізу та корекції навчального процесу.

Швидкий зворотний зв'язок є однією з основних переваг електронного оцінювання в «Moodle». Учні можуть відразу побачити свої помилки та правильні відповіді, що сприяє їхньому самоаналізу й саморефлексії. Зазначимо, що використання «Moodle» в закладах загальної середньої освіти відповідає сучасним трендам в освіті, які акцентують увагу на необхідності інтеграції цифрових технологій в освітній процес. Це не лише оптимізує систему оцінювання, але і дає змогу учням розвивати навички роботи з цифровими технологіями, які є ключовими в сучасному світі.

Важливим інструментом у сфері електронного оцінювання результатів навчання в закладах загальної середньої освіти є система «Kahoot!». Ця платформа охоплює гейміфіковані тести, які можна застосовувати в реальному часі. Гейміфікація, як елемент дизайну, використовує механіку гри для стимулювання учнів, що підвищує їхню мотивацію до навчання. Система «Kahoot!» дає змогу вчителям створювати тести на різні теми, включаючи мови, математику, природничі науки та інші предмети. Таким чином, процес оцінювання стає більш динамічним і дає змогу вчителям отримати швидкий зворотний зв'язок про рівень результатів навчання учнів. Такий підхід потребує менше часу на оцінювання та дає змогу вчителям зосередитися на індивідуальних потребах учнів. Гейміфікація в системі «Kahoot!» не лише підвищує мотивацію, але й сприяє розвитку навичок критичного мислення та міжособистісної комунікації. Учні мають можливість працювати в командах, обговорювати стратегії та приймати колективні рішення, що є важливими навичками.

Однією з популярних платформ, яка спеціалізується на створенні флеш-карток, тестів та інших інтерактивних форм навчання та оцінювання є Quizlet. Ця система широко використовується в закладах загальної середньої освіти для підвищення ефективності навчального процесу. Система надає учителям можливість створювати власні набори флеш-карток, квізи та ігри на основі навчального матеріалу. Це спрямовано на адаптацію процесу електронного оцінювання до конкретних навчальних цілей та потреб учнів.

Ключовою особливістю Quizlet є можливість автоматизованого оцінювання результатів навчання та надання зворотного зв'язку. Система автоматично збирає дані про правильні та неправильні відповіді, час виконання завдань та інші параметри, що можуть бути використані для аналізу ефективності навчання. А інтеграція з іншими платформами та системами, такими як Google Classroom, дає змогу вчителям легко імпортувати завдання та результати оцінювання між різними платформами, що спрощує управління навчальним процесом.

Quizlet пропонує ряд режимів для ефективного електронного оцінювання результатів навчання, кожен із яких має свої особливості та призначення: «*Learn*» є режимом, що адаптується до індивідуального рівня учня; «*Flashcards*» є режимом для перегляду флеш-карток, який може бути використаний як для самостійного вивчення навчального матеріалу, так і для оцінювання знань учнів; «*Write*» є режимом, в якому учні повинні вводити відповіді на питання в текстовому форматі; «*Spell*» є режимом, що фокусується на правильному написанні слів або фраз; «*Test*» є найбільш універсальним режимом для оцінювання, який уможливлює створення тестів з різними типами завдань: однозначний вибір, багатозначний вибір, відповіді з коротким текстом тощо. Іншим плюсом є можливість використання Quizlet для підготовки до стандартних тестів та екзаменів. Вчителі можуть створювати спеціалізовані набори завдань, що відповідають формату та критеріям оцінювання конкретних тестів.

Однією з найбільш популярних платформ для організації навчального процесу є Google Classroom, яка знаходить застосування в системі загальної середньої освіти. Платформа надає ряд інструментів, які спрощують процес оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. Це дає змогу вчителям створювати завдання, тести та опитування прямо в середовищі платформи, що спрощує автоматизацію процесу електронного оцінювання, зберігання всіх результатів в одному місці, де легко їх аналізувати.

Особливістю у даному контексті є можливість підключення та використання сторонніх інструментів оцінювання, таких як Quizlet або Kahoot!. Це розширює функціональні можливості системи, особливо для використання

різних методик оцінювання. Іншим важливим аспектом є зворотній зв'язок з учнями. Платформа також підтримує функцію «Оригінальність», що уможливлює перевірку робіт учнів на наявність плагіату. Це дає змогу вчителям виявляти не тільки дослівне копіювання, але і перефразування, що є важливим для забезпечення академічної доброчесності.

Організувати процес електронного оцінювання в закладах загальної середньої освіти допоможе система Blackboard. Вона надає різноманітні інструменти для створення тестів, опитувань, а також електронної подачі завдань. Це сприяє точному та об'єктивному вимірюванню навчальних досягнень учнів, дає змогу вчителям чітко визначити, які аспекти роботи будуть оцінюватися і яким чином.

Одним із найбільш відомих електронних засобів для перевірки оригінальності текстів здобувачів загальної середньої освіти у процесі навчання є програма «Turnitin». Цей інструмент не просто сканує текст на наявність плагіату, але й використовує складні алгоритми для аналізу структури, синтаксису та контенту. Вчителі отримують деталізований звіт про унікальність роботи, що є важливим для об'єктивного оцінювання результатів навчання учнів.

Окрім того, вчителі можуть створювати завдання, призначати дедлайни та надавати зворотний зв'язок безпосередньо в системі, дає змогу вчителям надавати зворотний зв'язок у формі коментарів, виправлень та оцінок.

В оцінюванні результатів навчання набуває поширення використання штучного інтелекту. Ці системи здатні аналізувати індивідуальний стиль навчання кожного учня та адаптувати завдання й критерії оцінювання відповідно до його потреб, завдяки алгоритмам машинного навчання. На основі отриманої інформації, система автоматично генерує навчальні завдання, які відповідають рівню знань учня, тим самим забезпечуючи більш точне та об'єктивне оцінювання. Цей підхід не лише оптимізує процес оцінювання результатів навчання, але й дає змогу учням отримувати персоналізований зворотний зв'язок від педагога в реальному часі. Зазначимо, що використання штучного інтелекту в оцінюванні результатів навчання потребує від педагогів належного рівня інформаційної культури та вмінь досвідченого користувача персонального комп’ютеру для продуктивної роботи. Для цього, насамперед, необхідно зрозуміти як працюють алгоритми пошуку інформації в штучному інтелекті, та як інтерпретувати отриману інформацію в зміст навчального матеріалу. Інтеграція штучного інтелекту є інноваційним підходом з потенціалом вирішувати нагальні питання щодо підвищення ефективності оцінювання результатів навчання. Упровадження штучного інтелекту через API в навчальний процес є складним, але дуже перспективним напрямом. Він

потребує глибокого аналізу та планування, але в кінцевому підсумку може значно підвищити ефективність навчального процесу.

7. Медійно-інформаційна грамотність учасників освітнього процесу у системі внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти

Загальновідомим фактом у аспекті розвитку технологій, зростання обсягів інформації та розширення можливостей доступу і використання її є необхідність формування і розвитку як відповідних компетентностей учасників освітнього процесу, так і їхньої грамотності загалом, яка передбачає можливість досягати своїх цілей, розвивати свої знання і потенціал, щоб повноцінно брати участь у житті суспільства. Розширення функціонального поля освітньої і навчальної діяльності із класу як фізичного простору до освітнього процесу в цифровому просторі останніми роками набуло характеру необхідності. У зв'язку з цим актуалізується питання розвитку як в учителів, так і в учнів умінь оперування інформацією та використання медіа, що відповідно, передбачають концепції інформаційної грамотності та медійної грамотності. Інформаційна грамотність передбачає когнітивні і практичні навички, обізнаність і відношення, які дають змогу етичним чином використовувати інформацію шляхом визнання потреби в інформації та визнання цієї потреби; знаходження та оцінки релевантної інформації; критичної оцінки контенту в аспекті авторитетності, достовірності та актуальності; пошуку та впорядкування інформації; узагальнення та оперування ідеями, визначеними з контенту; передавання свого розуміння нових відомостей аудиторії відповідно до принципів етики, відповідальності та у відповідній формі; здатності використовувати ІКТ для опрацювання інформації.

Медіаграмотність у широкому розумінні визначають як здатність людини автономно і критично інтерпретувати потік, зміст, цінність і наслідки медіа в усіх їхніх різноманітних формах. Вона передбачає володіння когнітивними та практичними навичками, обізнаність і відношення, які дають змогу розуміти роль та функцій ЗМІ в демократичному суспільстві; розуміти умови, у яких ці функції здійсненні; застосовувати навички, включно з навичками ІКТ, для виробництва користувацького контенту.

Обидві концепції передбачають вміння, пов'язані з використанням ІКТ, а також підкреслюють необхідність критичного оцінювання й етичного використання інформації та медійного контенту. Тому прогресивна освітня спільнота обґрунтовує доцільність об'єднання понять «медіаграмотність» та «інформаційна компетентність» парасольковим терміном «медійно-

інформаційна грамотність» (МІГ) (у науковій літературі та документах освітніх політик подекуди трапляються терміни «інфомедіаграмотність», «медіа-інформаційна грамотність»).

Структура цифрової та медіаграмотності розподіляє навички на 5 вимірів: 1) *доступ до інформації* – знаходити і використовувати релевантні медіа та технологічні інструменти, а також поширювати інформацію; 2) *аналіз та оцінювання* – розуміти повідомлення та критично осмислювати його (аналіз якості, правдивості, достовірності, ефективності та потенційних наслідків поширення); 3) *продукування/творення* – створювати або генерувати контент, використовуючи творчість і впевненість у самовираженні, усвідомлюючи мету, цільову аудиторію та композиційні прийоми; 4) *рефлексія* – застосовувати соціальну відповідальність та етичні принципи до власної ідентичності та життєвого досвіду, комунікації, поведінки та вчинків; 5) *діяльність* – працювати індивідуально та спільно з іншими для обміну знаннями та вирішення проблем у сім'ї, на робочому місці, в громаді та брати участь як член громади на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Для того щоб зрозуміти, які показники або характеристики МІГ учасників освітнього процесу є індикаторами якості освітніх послуг у конкретному закладі загальної середньої освіти, необхідно співвіднести структурні компоненти критеріїв оцінювання МІГ з характеристиками закладу освіти та особливостями його роботи. До них належать: особливості середовища, особливості організації освітнього процесу (чи інтегровано медійно-інформаційну грамотність в освітній процес і яким чином – чи виокремлено основи МІГ як окремий компонент навчальної програми; чи інтегровано принципи розвитку МІГ у навчальні предмети та ін.) та індивідуальні характеристики учасників освітнього процесу. Відповідно до концепції критеріїв оцінювання, оцінювання може відбуватися у двох вимірах. Перший вимір – індивідуальні компетентності, серед яких виокремлюють персональні та соціальні компетентності; другий вимір – фактори середовища.

У зв’язку з тим, що МІГ є комплексом компетентностей, які здобуваються не лише в закладі базової загальної середньої освіти, а й поза його межами, то за умови, якщо цілеспрямований вплив не здійснюється (у ЗЗСО не організовано окремі уроки або регулярні заходи для підвищення МІГ учнів), оцінка МІГ учнів не може бути прямим показником якості освітніх послуг закладу освіти. Водночас таким показником може бути їхня думка про те, як на розвиток їхніх навичок впливає той чи інший чинник. Оскільки учень є кінцевим адресатом системи педагогічних впливів, у парадигмі особистісно-орієнтованого навчання саме його думка є вираженням ступеню результативності впливу на нього цієї системи.

Медійно-інформаційна грамотність (МІГ) є сукупністю навичок, необхідних учасникам сучасного інформаційно-комунікаційного простору. Особливо важливим сьогодні є постійний розвиток і моніторинг медійно-інформаційної грамотності вчителів. Актуальність цього зумовлено декількома чинниками:

1) на глобальному рівні: ускладненням інформаційно-комунікаційних процесів, зумовленим експоненційним зростанням обсягу і джерел інформації; постійним розвитком і впровадженням ІКТ у всі сфери життя, зокрема використанням їх як інструментів і засобів розв'язання актуальних освітніх завдань;

2) на державному рівні: особливостями медіапростору, функціонування інформації (зокрема у кризових ситуаціях (під час воєнного стану)), а також політикою надання освітніх послуг (відповідно до освітніх документів, які регулюють освітній процес) та особливостями організації дистанційного навчання (тимчасового, періодичного або систематичного);

3) на галузевому: необхідністю відповідності професійних характеристик вчителів вимогам професійного стандарту, зокрема володіння педагогами інформаційно-цифровою компетентністю; впровадженням нового стандарту базової середньої освіти, що передбачає формування в учнів ключових компетентностей та наскрізних умінь, частина яких за своїм змістом невід'ємно пов'язана зі складниками медійно-інформаційної грамотності. Тому актуалізується і потреба в розвитку в учнів навичок, які допоможуть їм стати обізнаними й активними учасниками сучасного медіапростору. Розвиток МІГ учнів залежить від сформованості в учителів необхідних професійних компетентностей для формування відповідних умінь в учнів.

Таке оцінювання на інституційному рівні (рівні ЗЗСО) допоможе визначити рівень МІГ педагогічного колективу, спрогнозувати якість освітніх послуг в аспекті оцінюваних характеристик та гарантувати їх надання. На індивідуально-професійному рівні оцінювання МІГ вчителів допоможе з'ясувати рівень сформованості її складників, необхідних для ефективної підтримки навчання учнів у цифрову епоху, та відповідність їх необхідним компонентам професійного стандарту. Окрім того, зважаючи на те, що медіа постійно розвиваються, оцінка навичок медіа-інформаційної грамотності вчителя гарантує, що він залишається в курсі останніх тенденцій і технологій і може відповідним чином адаптувати свої методи навчання. Оцінюючи МІГ вчителів, заклади загальної середньої освіти мають можливість також оцінити вплив відповідних навичок і компетентностей вчителів на результати навчання учнів, а також визначити потреби вчителів щодо вдосконалення своїх навичок і вжити заходів для їх задоволення.

Оцінювання ефективності освітньої і управлінської діяльності закладу освіти у Методичних рекомендаціях з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти запропоновано здійснювати зокрема за допомогою самооцінювання. З одного боку самооцінювання дає змогу вчителям взяти на себе відповідальність за власний професійний розвиток: оцінити власну роботу та скоригувати використовувані ними методи для покращення результатів навчання учнів, а з іншого – визначити сфери, де їм потрібні додаткові ресурси чи підтримка, що може допомогти адміністрації приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів і розробки програм професійного розвитку.

Проведення самооцінювання передбачає наявність критеріїв (підстав для оцінювання), індикаторів (показників, що відображають стан, якісні або кількісні характеристики спостережуваних об'єктів) та методів збору відповідної інформації. У разі самооцінювання МІГ вчителів, підставою для оцінювання є професійний стандарт та Державний стандарт базової середньої освіти. Індикаторами МІГ є перелік навичок, які входять до її складу.

Враховуючи зауваги щодо викликів, пов'язаних із релевантністю результатів оцінювання МІГ (неможливість розроблення універсального інструменту оцінювання, оскільки методи і критерії залежать від цільової групи і контексту, а структура медіа-інформаційної грамотності є неоднорідною і багатовимірною – містить як декларативні знання, так і когнітивні навички), для визначення МІГ вчителів у рамках внутрішньошкільного оцінювання якості освіти науковці пропонують використовувати двокомпонентну анкету для самооцінювання власної компетентності та можливостей її дидактичної реалізації.

Можливості використання двовимірного опитувальника для самооцінювання медійно-інформаційної грамотності вчителів у системі внутрішнього контролю якості освіти в закладі загальної середньої освіти було експериментально перевірено. Для проведення дослідження ми використали запропоновану в рамках дослідницького проєкту Media Didaktica двовимірну анкету для самооцінювання учителями медійно-інформаційної грамотності в аспекті їхньої професійної діяльності. Учасники анкетування висловлювали ступінь згоди з твердженнями опитувальника щодо сформованості в них тих чи інших компонентів МІГ та компонентів своєї педагогічної компетентності щодо формування відповідних вмінь в учнів за п'ятизначною шкалою Лікерта.

Результати опитування вчителів (N=349) показали, що 80,8% педагогів здебільшого впевнені у сформованості більшості складників (умінь) власної МІГ, 2,4% – оцінили рівень сформованості усіх компонентів МІГ найвищим балом, 16,8% – не змогли оцінити рівень сформованості більшості складників

власної МІГ. Найбільш впевнено педагоги оцінюють свої вміння щодо техніко-інструментального використання медіа та дидактичні вміння формування в учнів навичок цілеспрямовано використовувати різні джерела інформації (аналіз медіаконтенту) і знань щодо усвідомленої медіаповедінки (використання медіа). Найбільше сумнівів у вчителів виникає щодо сформованості у них знання і розуміння механізмів продукування та розповсюдження інформації в ЗМІ, адаптації медіаконтенту для цільової аудиторії, вміння оцінювати медіаконтент з урахуванням різних критеріїв, а також щодо можливості сформувати в учнів відповідні знання та вміння, необхідні для участі в публічних дебатах за допомогою ЗМІ та інтерпретації медіаповідомлень.

За результатами кластерного аналізу, у структурі МІГ можна виокремити три значущі групи її компонентів: основні, пов'язані між собою та спрямовані на оперування інформацією (вимір «діяльність») – «Створення, поширення та обмін медіаконтентом»; «Критичне сприймання та аналіз медіаконтенту»; додаткова, яка опосередковує дві основні (вимір «засоби діяльності») – «Застосування ІКТ та свідома поведінка з медіа».

Відповідно до визначеної структури за результатами опитування ми побудували узагальнену модель МІГ вчителів. Модель дає змогу зробити висновки про те, розвитку яких навичок потребують педагоги, на їхню думку, найбільше (група навичок, пов'язаних із критичним сприйманням та аналізом медіаконтенту). Водночас аналіз результатів по горизонталі (відповідно індивідуальних суджень вчителів) показав, що вчителі сільських ЗЗСО оцінюють свою МІГ в кожному разі (за виокремленими групами компонентів) меншими балами, ніж вчителі міських закладів освіти. У цьому разі різниця в оцінках двох вибірок учителів (сільські і міські школи) є статистично значущою.

Аналіз результатів опитування педагогів за приналежністю їх до освітніх галузей (мовно-літературної, природничої і математичної) показав, що відмінності в їхніх оцінках є статистично незначущими. Це означає, що оцінки вчителів не залежать від галузі, в якій вони працюють, і можуть бути узагальнені.

Отже, як показали результати дослідження, аналізований опитувальник є цілком придатним для самооцінювання МІГ вчителів у рамках внутрішньошкільного оцінювання якості освіти.

Результати самооцінювання вчителів дають змогу проаналізувати зібрані відомості щодо їхніх особистісних суджень щодо рівня розвитку в них як окремих компонентів МІГ, так і значущих груп компонентів (критичне сприймання та аналіз медіаконтенту, створення, поширення та обмін

медіаконтентом, застосування ІКТ та свідома поведінка з медіа) у структурі особистісних навичок та професійної компетентності; побудувати модель МІГ вчителів закладу загальної середньої освіти та визначити напрями роботи з підвищення професійного рівня педагогічного колективу (зокрема, виокремити ті з компонентів МІГ, які потребують розвитку та вдосконалення).

За результатами апробаційно-розвідувального дослідження виявлено загальні тенденції в оцінках вчителями своєї МІГ. На думку педагогів, уваги потребують компоненти МІГ, спрямовані на критичний аналіз медіа, створення і поширення медіаповідомлень. Оскільки ці компоненти є сьогодні критично важливими як для вчителів, так і для учнів (оскільки є складниками наскрізних умінь), а також зважаючи на те, що найвищими балами вчителі оцінюють групу компонентів, пов'язану зі застосуванням ІКТ, одним із напрямів розвитку (вдосконалення) МІГ вчителів може бути розкриття потенціалу смартфонів як засобів навчання, які можуть використовуватись для активної когнітивно-творчої діяльності учнів (як авторів/співавторів медіатекстів), а не лише інструментів пошуку інформації та надсилання повідомлень.

Запропонована анкета дає змогу також проводити порівняльний аналіз суджень вчителів за різними факторами (наприклад, за галузями освіти, впредметному полі яких працюють педагоги, за стажем реціпієнтів, статтю та ін.). Однак це можливо лише в разі одночасного застосування контекстної анкети (із запитаннями щодо додаткових відомостей, необхідних для групування відповідних вибірок). За нашим дослідженням ми з'ясували, що оцінки вчителів, які працюють у міських та сільських закладах загальної середньої освіти статистично не відрізняються і збігаються на рівні рейтингу середніх, водночас горизонтальний аналіз індивідуальних суджень показав, що вчителі сільських ЗЗСО оцінюють свою МІГ більш критично.

8. Надії та ризики систем шкільного самооцінювання

Особливістю сучасного стану розвитку освіти в Україні є одночасне існування особистісно-спрямованої парадигми освіти і жорсткого адміністрування закладу загальної середньої освіти з боку зовнішнього середовища. Протиріччя, які неминуче виникають у такій ситуації, впливають на процес прийняття рішення, яке базується, у цьому випадку, на тій моделі управління і «бажаного майбутнього», яке сформовано у суб'єкта, що приймає рішення, знаходячись у середині СШС, в моделі якої сформульовано це «бажане майбутнє». Справа ускладнюється також тим, що модель діяльності, яка вивчається і проєктується в галузі управління освітніми системами, має бути адекватною до тієї реальності, для якої у подальшому розробники й конструктори створюють комплекси завдань, які технологічно підтримують

розвиток середовища. Ступінь такої адекватності визначає практичну цінність конкретних кроків діяльності управлінця в галузі освіти. Крім того, в умовах реальної діяльності управління можливі деякі розбіжності загального оптимуму організації діяльності з частковими оптимумами її елементів та характеристик об'єктів (систем) управління, що, в свою чергу також впливає на вибір оптимального рішення. Штучно створене інформаційне середовище ЗЗСО, основною метою якого є оптимізація діяльності управлінця, має відповідати деяким комплексним критеріям оптимальності, в яких бажано врахувати «модель бажаного» і ту реальність, в якій здійснюється діяльність управління закладом загальної середньої освіти. Зрозуміло, що ці критерії пов'язані між собою дуже складними залежностями, поєднати які сьогодні неможливо. Саме це пояснює низькі «споживчі якості» всіх подібних систем, їх малу затребуваність ЗЗСО. Зануреність управлінця в таке штучне інформаційне середовище, яке визначається прийнятою моделлю СШС, певним чином впливає на його поведінку, змінює (а подекуди й нав'язує) структуру процесів щодо прийняття рішення. Множина проблем, які тут виникають, відносяться, взагалі, до психології управління, в якій сформульована й вивчається система «людина – система управління». У нашому випадку, це питання конкретизується як система «людина – інформаційне середовище ЗЗСО», яка є проблемно-орієнтованою на управління закладом загальної середньої освіти (як мікросистемою освіти). Практична відсутність спеціальних досліджень діяльності управлінця освітніми системами в умовах інформаційного обміну СШС, а саме психологічного, психолого-педагогічного й фізіологічного аспектів діяльності, суттєво, на наш погляд, гальмують застосування СШС в управлінні закладами загальної середньої освіти.

Інформація в управлінні закладами загальної середньої освіти всіх типів і рівнів акредитації грає таку ж саме роль як і в управлінні будь-якою установою, хоча в даному випадку інформацію, переважно, можна охарактеризувати як соціальну, зокрема, науково-педагогічну. Соціум як соціальне оточення ЗЗСО можна розглядати з позицій поняття зовнішнього середовища організації. Поняття соціуму закладу загальної середньої освіти можна розділити на дві категорії: соціальне макрооточення закладу й безпосереднє оточення.

У діяльності закладу загальної середньої освіти прослідковується досить значна кількість різноманітних за характером внутрішніх інформаційних взаємин (потоків). Крім того, адміністрація ЗЗСО постійно знаходиться в інформаційних контактах (обмінах) з органами управління освітою, науковими і методичними установами й організаціями, що займаються вихованням дітей і підлітків, різноманітними державними, приватними й громадськими установами.

Усе це свідчить про наявність великої кількості інформаційних потоків, які діють як усередині закладу загальної середньої освіти (обміни у внутрішньому середовищі), так і спрямовані у заклад та із закладу (обміни із зовнішнім середовищем). У теорії управління зовнішнє середовище розглядається у двох видах: середовище прямого та непрямого впливів на заклад освіти. З іншого боку, за формою, управління будь-якою соціальною системою (у тому числі й ЗЗСО) являє собою процес переробки інформації. Загалом цей процес складається з трьох основних етапів: збирання інформації про стан об'єкта управління, її переробка та видача командної інформації (управлінське рішення).

На думку багатьох дослідників методологічну основу інформаційного забезпечення освіти становлять принципи діалогічності, ієрархічності, дедуктивності, інтегративності, варіативності, термінальності, векторності, практична реалізація яких надає оцінкам якості освіти фундаментальності, багатоаспектності, конкретності, стимулює самоорганізацію і розвиток підсистем управління. Зокрема, органічний взаємозв'язок двох ролей управлінської інформації для управлінця полягає в тому, що вона є підставою для прийняття оптимальних управлінських рішень і одночасно є засобом зворотного зв'язку під час реалізації всіх управлінських дій.

З точки зору теорії управління заклад загальної середньої освіти можна розглядати як систему, яка, з одного боку, потребує постійної корекції власної діяльності, що може бути реалізована в рамках обраної моделі СШС, а з іншого боку, знаходиться у постійному інформаційному обміні із зовнішнім середовищем (підзвітність). Управління будь-якою системою (зокрема, ЗЗСО) – це вид діяльності по створенню умов для нормального функціонування цієї системи на основі аналізу, цілеутворення, планування, організації виконання, контролю й керівництва. Усі види управлінської діяльності або функції управління являють собою процес роботи з інформацією.

Під інформацією тут розуміється та частина знань, що використовується для орієнтування, активних дій, управління, тобто з метою збереження, удосконалення і розвитку системи. Це визначення інформації за концепцією Н. Вінера, що відбиває кількісно-інформаційний підхід, визначає інформацію як міру невизначеності (ентропію) події, тобто відображає саме такі властивості інформації, які продуктивні в теорії управління.

Зростання кількості інформації, яка циркулює в межах ЗЗСО, який по суті є окремою освітньою системою, можна пояснити прагненням зниження невизначеності стану системи, яка при впровадженні СШС знаходиться в процесі реформування. Сформована нині структура інформаційних зв'язків у цій системі освіти не може повною мірою та з необхідною якістю забезпечити

потреби закладу загальної середньої освіти у своєчасному, оперативному і повному інформаційному забезпеченні діяльності, що є однією з причин впровадження СШС.

Процес часткової децентралізації освіти, який сьогодні інтенсивно відбувається в Україні, може, певною мірою, усунути недоліки традиційних способів прямих й опосередкованих впливів на об'єкти управління як у внутрішньому середовищі закладу освіти, так і в системі освіти в цілому. З точки зору системного підходу цей процес можна розглядати як множину процесів, спрямованих на задоволення освітніх інформаційних потреб (організаційних, економічних, наукових, технічних, виробничих, управлінських та навчально-методичних) всіх учасників освітнього процесу.

Виходячи з того, що залучення до навчальної діяльності засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) суттєво впливає на зміст, організаційні форми і методи навчання та управління, а також спричинює істотні зміни в діяльності учнів, учителів, керівників закладів загальної середньої освіти і установ, процес інформатизації має охопити всі напрями та сфери їх діяльності, зокрема при створенні та практичній реалізації СШС. Прогрес інформаційних технологій дозволяє здійснювати заходи в напрямі автоматизації (різного рівня) управлінської діяльності в системі освіти. Нині активно впроваджуються ряд програмних засобів (автоматизованих систем), які орієнтуються на потреби закладів загальної середньої освіти конкретного профілю й на потреби кінцевих користувачів, реалізують уніфікований обмін даними між різними елементами автоматизованої системи. Більшість таких засобів призначені для побудови єдиного інформаційного середовища закладу загальної середньої освіти.

Не можна заперечувати, що впровадження досягнень в галузі інформаційних технологій в процеси управління ЗЗСО, зокрема, й освітніми системами взагалі, має перевести діяльність управлінця на якісно новий рівень. Натомість освітня практика показує, що назване впровадження здійснюється не так швидко, як це декларується. На наш погляд, цей феномен можна пояснити декількома обставинами.

Постійне поширення в навчальних закладах засобів інформаційно-комунікаційних технологій, поява завдяки ІКТ можливості оперативного відстеження динаміки змін і своєчасного коригування процесів і об'єктів управління поступово приводить до такого стану справ, коли обсяг інформації, який надходить до управлінця щодо протікання і результатів освітнього процесу, стає вище, ніж рівень достатнього розуміння цієї інформації.

Особливості інформаційного обміну в умовах СШС і розуміння управлінцем збільшення можливості при цьому самостійно діяти в

оперативному режимі викликає необхідність швидкого реагування на інформаційні запити. Відомо, що управлінська інформація – це така інформація, яка для управлінця є новою й вимагає прийняття ним управлінського рішення. Основним інструментом управління є інформаційно-аналітична діяльність. Однією з головних характеристик будь-якої системи, яка визначає в підсумку ефективність її функціонування, є комунікативність, визначення циркулюючих у ній інформаційних потоків (зміст інформації, ступінь її централізації, джерела одержання, висновок на рівні ухвалення рішення тощо). Зокрема, інформаційно-аналітична діяльність спрямована на вивчення фактичного стану й обґрунтованості застосування сукупності способів, засобів і впливів по досягненню цілей, на об'єктивну оцінку результатів педагогічного процесу й вироблення регулюючих механізмів по переводу системи в новий якісний стан, який прописано у вимогах до створеної СШС. Перехід управлінських задач в клас оперативних формує множину проблем, що знаходяться поза межами проблем, які стосуються об’єктів управління, а діяльність управлінця все більше набуває ознак оператора складних систем. Усе це, в свою чергу, призводить до ускладнення процесів прийняття рішень тим, хто управляє освітнім середовищем. Як відомо, процес прийняття рішення визначають, зокрема, таки три елементи:

1. Мета. Необхідність прийняття рішення у більшості випадків визначається невідповідністю стану системи або певних її параметрів таким, що мають бути. Тут ми розглядаємо «мету», як таку, що визначається потребами зовнішнього середовища (соціуму, органами управління освіти тощо) і відображає, в більшості, «модель бажаного».

2. Альтернативні варіанти рішення. Можливість взаємовиключних рішень, тобто засобів досягнення мети, є необхідною умовою завдання вибору рішення. Тут мається на увазі, в першу чергу, вміння управлінця ранжувати інформацію за різними ознаками і відповідно реагувати на інформаційні запити, організовувати документообіг в інформаційному середовищі (внутрішньому і зовнішньому).

3. Об’єктивний стан системи. Характерною особливістю діяльності управлінця складної системи, параметри якої постійно змінюються, є необхідність, у більшості випадків, приймати рішення при неповному визначенні стану системи, спираючись на неповну інформацію. У цьому випадку якість інформаційного обміну залежить від того уявлення (моделі стану, ситуації), яке сформовано в управлінця на момент інформаційного обміну. Саме «образ – мета» визначають критерії селекції інформації щодо стану об’єкта управління, а також її інтеграцію, інтерпретацію і представлення в обміні.

Інформація, що циркулює в границях СШС, не може бути представлена у вигляді, який має однозначну інтерпретацію. Інтерпретація результатів функціонування СШС повинна враховувати ресурсні обмеження даної системи. Визначення результативності функціонування СШС може здійснюватися лише ззовні згідно із ступенем досягнення системою закладених у неї цільових функцій. Все перераховане може значно ускладнювати аналіз результативності функціонування СШС.

Дослідники постійно зіштовхуються з труднощами аналізу різних моделей освітніх систем через складність подібних систем. Особливо це проявляється під час проєктування нових чи реформування існуючих моделей систем з метою їх удосконалення з погляду реформаторів.

Розвиток проєктного підходу до моделювання освітніх систем, педагогічних і виховних технологій, ґрунтується, в більшості випадків, на розумінні того, що сучасні і майбутні освітні системи мають відповідати зростаючим соціальним вимогам, у тому числі вимогам економіки постіндустріального суспільства. Реалізація проєктного підходу знаходить своє відображення у розгортанні великої кількості педагогічних експериментів, які проводяться у закладах загальної середньої освіти України. Вочевидь, до цієї роботи залучена велика кількість людей: від учителів ЗЗСО до управлінців всіх рівнів і рангів, витрачаються певні кошти, прикладаються не аби які інтелектуальні та організаційні зусилля. Однак результативність витрат всіх названих ресурсів поки що не знаходить свого відображення у будь яких підсумкових матеріалах, в яких здійснено аналіз результативності множини педагогічних інновацій на базі валідних методик оцінювання. Огляд публікацій, присвячених результативності педагогічних інновацій, показує існування класичного (традиційного) підходу до управління такими складними системами, якими по суті є освітні системи. Такий підхід ґрунтується на уявленні, відповідно до якого результат зовнішнього керуючого впливу є однозначним, лінійним і передбачуваним наслідком прикладених зусиль, що відповідає схемі: «керуючий вплив – бажаний результат». Однак на практиці багато зусиль виявляються безрезультатними або навіть приносять шкоду, якщо протистоять власним іманентним тенденціям саморозвитку складноорганізованих систем.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукова продукція

Монографії (позапланові)

1. Лукіна Т.О. Самооцінювання якості освіти та освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти: організаційно-методичний аспект: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2023. 188 с. https://lib.iitta.gov.ua/737856/1/

Частини зарубіжних колективних монографій

1. Радкевич О. Еволюція електронних засобів внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти: від початку до сучасності. Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki – stan, poblemy, perspektywy [monografia zbiorowa]. Konin – Użhorod – Przemyśl – Chersoń: Poswit, 2023. No 9. 252 s. https://lib.iitta.gov.ua/735491
2. Радкевич О. Позитивний та негативний вплив електронних засобів для внутрішнього контролю навчального процесу. Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki – stan, poblemy, perspektywy [monografia zbiorowa]. Konin – Użhorod – Przemyśl – Chersoń: Poswit, 2023. No 9. 252 s. https://lib.iitta.gov.ua/735576
3. Radkevych O. Internal control and assessment of the quality of education in general secondary education institution. Modern approaches to ensuring sustainable development, [collective monograph]. 2023. doi: 10.54264/M020 (Розділ в іноземній колективній монографії) https://lib.iitta.gov.ua/735585

4. Радкевич О. П. Mobile devices as a means of assessing learning outcomes (Мобільні пристрої як засоби оцінювання результатів навчання). *Modern technologies for solving actual society's problems* / Edited by Oleksandr Nestorenko and Iryna Ostopolets. Katowice : Publishing House of University of Technology, 2022. P. 106-112. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39055/1/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_2022.pdf.

5. Radkevych O. Principles of assessment during online learning in general secondary education institutions. Modern approaches to ensuring sustainable development, [collective monograph]. 2023. doi: 10.54264/M020 https://lib.iitta.gov.ua/735584

Виробничо-практична продукція

Методичні рекомендації

1. Гривко А. В., Жук Ю. О. Особливості оцінювання результатів навчання учнів 5 – 6 класів. *Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови :* методичний порадник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року : методичні рекомендації / за заг. ред. Олега Топузова, Тетяни Засєкіної ; Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. С. 55-78. https://doi.org/10.32405/978-966-983-360-0-2022-70 URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Metodychnyy-poradnyk.pdf2_.pdf

2. Жук Ю. О., Науменко С. О. Засоби та інструменти діагностики освітніх втрат. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації / кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова; укл. М. В. Головко. [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2023. С. 26-46. DOI: https://doi.org/10.32405/978-966-644-736-7-2023-190. URL: https://undip.org.ua/library/diahnostyka-ta-kompensatsiia-osvitnikh-vtrat-u-zahalniy-seredniy-osviti-ukrainy-metodychni-rekomendatsii/; https://lib.iitta.gov.ua/736974/.

3. Радкевич О.П. Адаптивне тестування: суть, розроблення та оцінювання. *Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: реалії, досвід, перспективи / методичний порадник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового 2023–2024 навчального року* / Олег Топузов, Тетяна Засєкіна (ред). К.: Педагогічна думка, 2023. С. 180-191. 192 с. https://lib.iitta.gov.ua/736496.

Статті

Статті у виданнях, що індексуються в Scopus і Web of Science Core Colection

1. Головко С. Г., Жук Ю. О., Науменко С. О. Особливості організації оцінювання результатів дистанційного навчання учнів в умовах воєнного стану. Інформаційні технології і засоби навчання. 2023. Т. 97. № 5. С. 35-54. DOI: https://doi.org/10.33407/itlt.v97i5.5388. URL: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/5388. https://lib.iitta.gov.ua/737411/. (індексується в Web of Science)

2. Жук Ю. О., Гривко А. В. Вивчення особистісних уявлень учнів 8 – 9 класів про можливість використання смартфонів для формування та розвитку наскрізних умінь. *Інформаційні технології та засоби навчання*. 2023. Вип. 94. № 2. С. 1-18, doi:10.33407/itlt.v94i2.5100. https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/5100 (індексується в Web of Science)

3. Abiltarova E., Radkevych O. The state of formation of the culture of safety of professional activity in future occupational safety and health engineers. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2022. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120228/PDF/120228.pdf

4. Hryvko A., Zhuk Yu. The experimental study of the effect of functional-variational factors on the results of linguistic testing. *The Journal of Curriculum and Teaching*. 2022. 11(1). P. 45-58 URL: https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57219926829**.** https://www.sciedu.ca/journal/index.php/jct/article/view/21390/13193

5. Kurok R., Radkevych O., Tkachenko N., Burchak S., Kurok, V. Pedagogical conditions of developing legal competence of economic colleges' teaching staff. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2022. 12(1). URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/1201/papers/A_tkachenko.pdf

6. Lukina T., Shevchenko S., Shulga N., Fast A., Pravosud O., Bashtannyk O. State educational policy for ensuring the quality of pedagogy: global

trends and Ukrainian experience. *Ad Alta : Journal of interdisciplinary research.* 2021. 11 (1). XVIII. P. 38-44. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110118/papers/A_07.pdf.

7. Skrynnyk O., Lyeonov S., Lenska S., Litvinchuk S., Galaieva L., Radkevych O. Artificial Intelligence in Solving Educational Problems. *Journal of Information Technology Management*. 2022. 14 (Special Issue: Digitalization of Socio-Economic Processes). P. 132-146. URL: jitm.ut.ac.ir.

Статті у виданнях, що належать до переліку наукових фахових видань України

1. Ващенко Л.С. Навчальний діалог як метод формувального оцінювання результатів навчання школярів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*.2023. №1. С.105-113. https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-63-78 http://npo.kubg.edu.ua/issue/view/16365.

2. Ващенко Л. С. Особисті та професійні якості сучасних вчителів біології закладів загальної середньої освіти. *Наукові записки: збірник наукових статей.* Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. Випуск 153. С.15-24. DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-153.2022.02/ URL: https://lib.iitta.gov.ua/732807/.

3. Ващенко Л. С. Оцінювання навчальних досягнень у закладах загальної середньої освіти: погляд учасників освітнього процесу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика.* 2021. № 2 С. 55-64. https//doi.org/10.28925/1609-8595.2021.2.7.

4. Ващенко Л. С. Погляди учасників навчального процесу на самооцінювання учнями результатів навчальної діяльності. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика.* 2022. №3. С. 46-52. DOI: https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.3.6. URL: https://lib.iitta.gov.ua/732326/.

5. Ващенко Л., Карбованець О. Роль підручників біології у формуванні в учнів уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2022. №1. С. 104-111. DOI: https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.1.12. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731327/

6. Гривко А. Вивчення уявлень учителів про власну медіа-інформаційну грамотність. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 3. С. 79–92. https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-79-92.

7. Гривко А. В. Потенціал підручників для розвитку наскрізних умінь (погляд учнівства). *Проблеми сучасного підручника*. 2022. Вип. 29. С. 61–77. DOI: https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-29-61-77. URL: https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/651.

8. Гривко А. В. Рамкові підходи до створення компетентнісно-орієнтованої системи вправ і завдань шкільного підручника. *Проблеми сучасного підручника*. 2021. Вип. 27. С. 64-77.

9. Гривко А. В., Ващенко Л. С. Поточне та формувальне оцінювання в базовій та старшій профільній школі. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 2. С.72-83. DOI: 10.32405/2411-1317-2021-2-72-83.

10. Жук Ю., Ващенко Л., Науменко С. Експериментальне дослідження сформованості каузального мислення здобувачів загальної середньої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 3. С. 63–78. DOI: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-63-78. URL: https://lib.iitta.gov.ua/736718/.

11. Жук Ю. О., Гривко А. В., Ващенко Л. С. Дослідження особистісного ставлення вчителів до поточного та підсумкового оцінювання як умови вибору стратегій контрольно-оцінювальної діяльності. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 4. С. 96–105. https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-96-105. https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/261

12. Лукіна Т. О. Дистанційне навчання в загальній середній освіті в Україні: доступність та результативність в умовах пандемії. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки».* 2021. Вип. 16 (45). С. 224–252. DOI: https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021- 16(45)-224-252. URL: https://lib.iitta. gov.ua/725078/

13. Лукіна Т. О. Зарубіжні підходи до розроблення моделей самооцінювання закладів загальної середньої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 19-30. DOI: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-19-30. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730944/.

14. Лукіна Т.О. Вплив посадового статусу керівника школи на об'єктивність оцінювання ним освітніх та управлінських процесів у закладі освіти. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 2. С. 94-106. https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-94-106. URL: https://lib.iitta.gov.ua/735410/

15. Лукіна Т.О. Інституційний аудит і самооцінювання закладу освіти: єдність та суперечності в результатах. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 4. С.61-73. https://lib.iitta.gov.ua/738659/.

16. Лукіна Т. О. Освітні потреби керівника закладу загальної середньої освіти як індикатор розвитку професійної компетентності. *Вісник післядипломної освіти.* 2022. Випуск 20(49). Серія «Педагогічні науки» (Категорія «Б»). С. 106-129. DOI: https://doi.org/10.32405/2218-7650-2022-20(49)-106-129. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730945/.

17. Науменко С., Головко С. Діагностувальне оцінювання як інструмент забезпечення якості загальної середньої освіти у контексті європейського досвіду та перспектив реалізації в Україні. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 4. С. 18–31. DOI: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-18-31. URL: https://lib.iitta.gov.ua/734004/.

18. Радкевич О. Електронне оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. *Professional Pedagogics*. 2022. *1*(24). P. 323–327. https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.323-327

Статті у наукових періодичних виданнях, які включені до інших наукометричних баз даних України

1. Радкевич О. Адаптивне тестування в контексті використання електронних засобів навчання: суть, розроблення та оцінювання. *Professional Pedagogics*. 2023. No1(26). P. 58–73. https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.26.58-73 https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737256

Наукові статті у зарубіжних виданнях

1. Hryvko A., Sytnyk O. Textbook as a basis for the development the cross-cutting reading skills: current challenges and prospects. *Innovations in scientific, technical and social ecosystems*. 2022. Issue 2. Ніца, Франція. URL: https://istse-jaeger.com/index.php/istse/article/view/9

Тези та матеріали конференцій, що відбулися в Україні

1. Ващенко Л. С. Особливості оцінювання результатів навчальної діяльності учнів з біології в умовах внутрішнього контролю закладу освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2023. С. 60-61. https://lib.iitta.gov.ua/738980/.

2. Ващенко Л. С. Оцінювання результатів навчання як основний складник освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти: погляд учасників навчального процесу. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2021 рік*. Київ : Педагогічна думка, 2021. С. 100. https://lib.iitta.gov.ua/730208/

3. Ващенко Л. С. Самооцінювання учнями результатів навчальної діяльності – складова внутрішньої системи забезпечення якості освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2022 рік*. Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 214–215. URL: https://undip.org.ua/library/anotovani-rezultaty-naukovo-doslidnoi-roboty-instytutu-pedahohiky-br-za-2022-rik/.

4. Головко С. Ґенеза функцій підручника в умовах дистанційного навчання. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (14 вересня 2022 р., м. Київ) / [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов] [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 251-253. https://lib.iitta.gov.ua/733970/.

5. Головко С. Європейський досвід забезпечення доступу до якісної освіти вимушено переміщених здобувачів з України. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2022: виклики і перспективи в умовах турбулентності світу* : матеріали VI Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 04 листопада 2022 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України ; за заг. ред. О. І. Локшиної. Тернопіль : Крок, 2022. С. 95-98. https://lib.iitta.gov.ua/733948/

6. Головко С. Г. Забезпечення внутрішнього контролю та оцінювання якості загальної середньої освіти з використанням цифрових технологій. *Теорія*

і практика використання інформаційних технологій в умовах цифрової трансформації освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 29 червня 2023 року м. Київ. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 21-22. https://lib.iitta.gov.ua/736745/.

7. Головко С. Г. Зарубіжний досвід забезпечення якості освіти в умовах непрогнозованих викликів. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2023: горизонти інновацій* : зб. матеріалів VII Міжнародної наукової конференції (Київ, 25 травня 2023 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О. І. Локшиної. Київ–Тернопіль : Крок, 2023. С. 78-81. DOI: https://doi.org/10.32405/978-617-692-804-1. URL: https://lib.iitta.gov.ua/738459/

8. Головко С. Г. Підручник як інструмент діагностики та компенсації освітніх втрат здобувачів загальної середньої освіти. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення :* збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 жовтня 2023 року, м. Київ). Київ : Педагогічна думка, 2023. С. 102-103. URL: https://lib.iitta.gov.ua/738475/

9. Головко С. Г. Самооцінювання освітніх й управлінських процесів закладу загальної середньої освіти як ключовий складник внутрішньої системи якості. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2023 рік*. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2023. С. 64-65. URL: https://lib.iitta.gov.ua/738981/

10. Гривко А. В. Вивчення уявлень учнів про можливість оволодіння наскрізними уміннями за допомогою підручника. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (14 вересня 2022 р., м. Київ) / [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов] [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 116-118. https://doi.org/10.32405/978-966-644-616-2-2022-390. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/PSP_tezy_2022.pdf

11. Гривко А. В. Загальні підходи до вирішення проблем оцінювання результатів навчання учнів в аспекті модернізації базової середньої освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2021 рік*. Київ : Педагогічна думка, 2021. https://undip.org.ua/library/anotovani-rezultaty-naukovo-doslidnoi-roboty-instytutu-pedahohiky-za-2021-rik/

12. Гривко А. В. Оцінювання медійно-інформаційної грамотності вчителів у системі внутрішньошкільного контролю. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2023. С. 61-62. https://undip.org.ua/library/anotovani-rezultaty-naukovo-doslidnoyi-roboty-instytutu-pedahohiky-za-2023-rik/

13. Гривко А. В. Результати дослідження щодо оцінювання чинників формування медійно-інформаційної грамотності учнів 8–9 класів у процесі шкільного навчання. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2022 рік*. Київ : Педагогічна думка,

2022. С. 215–216. URL: https://undip.org.ua/library/anotovani-rezultaty-naukovo-doslidnoi-roboty-instytutu-pedahohiky-br-za-2022-rik/.

14. Гривко А. В. Формувальне оцінювання результатів навчання учнів: підходи до змісту та проблеми реалізації. *Неперервність та наступність між початковою і базовою загальною середньою освітою як передумови успіху реформ Нової української школи* : збірник тез та статей круглого столу. 2021.

15. Дворецька Л. П. Зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень учнів як метод в системі внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти. *Topical issues of modern science, society and education :* Proceedings of the 4th International scientific and practical conference (Kharkiv, Ukraine, 1-3 November 2021). Kharkiv, Ukraine : SPC "Sci-conf.com.ua", 2021. P. 524-528. URL: https://sci-conf.com.ua/iv-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiyatopical-issues-of-modern-science-society-and-education-1-3-noyabrya-2021-godaharkov-ukraina-arhiv/.

16. Жук Ю.О. Методи математичної обробки результатів освітньої діяльності у системі шкільного самооцінювання. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2023. С. 57. https://lib.iitta.gov.ua/738979/.

17. Жук Ю. О. Системні особливості внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2021 рік*. Київ : Педагогічна думка, 2021. С. 97-98. https://lib.iitta.gov.ua/730207/

18. Жук Ю. О. Узгодженість та адаптивність системи забезпечення внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2022 рік*. Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 212–213. URL: https://undip.org.ua/library/anotovani-rezultaty-naukovo-doslidnoi-roboty-instytutu-pedahohiky-br-za-2022-rik/.

19. Жук Ю., Науменко С. Інструментарій діагностики освітніх втрат здобувачів загальної середньої освіти. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення :* збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 жовтня 2023 року, м. Київ). Київ : Педагогічна думка, 2023. С. 107-109. URL: https://lib.iitta.gov.ua/738497/

20. Лукіна Т.О. Вагомість очікуваних змін від запровадження самооцінювання закладу освіти очима керівників шкіл: віковий аспект. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2023: горизонти інновацій :* матеріали VII Міжнар. наук. конф. (Київ, 25 травня 2023 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О.І. Локшиної. Київ. С.154-159. DOI: https://doi.org/10.32405/978-617-692-804-1 URL: https://lib.iitta.gov.ua/736733/

21. Лукіна Т.О. Вплив особливостей сприйняття директорами шкіл внутрішньої системи забезпечення якості освіти на очікування змін у розвитку закладу. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі* : зб. матеріалів II Міжнар. наук-практ. інтернет-конф., 22-23 листопада 2022 р. / за наук. ред.

доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. С. 109-113. URL: https://lib.iitta.gov.ua/734470/

22. Лукіна Т.О. До проблеми вимірювання та оцінювання освітніх втрат в умовах війни в Україні. *Теорія і практика використання інформаційних технологій в умовах цифрової трансформації освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 29 червня 2023 року м. Київ. Упорядник: Твердохліб І.А. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 205-208. URL: https://lib.iitta.gov.ua/736332/

23. Лукіна Т. О. Досвід управління керівника закладу освіти як чинник впливу на об'єктивність оцінювання освітніх та управлінських процесів. *Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Тернопіль, 24 листоп. 2022 р. Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В., 2022. С. 124-127. URL: https://lib.iitta.gov.ua/733567/.

24. Лукіна Т. О. Об'єктивність оцінювання освітніх та управлінських процесів: відмінності у поглядах адміністраторів закладів загальної середньої освіти. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2022: виклики і перспективи в умовах турбулентності світу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 4 листоп. 2022 р. / НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : Крок,. 2022. С. 148-152. URL: https://lib.iitta.gov.ua/733790/.

25. Лукіна Т. О. Організаційні моделі самооцінювання якості функціонування закладу загальної середньої освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2021 рік*. Київ : Педагогічна думка, 2021. С.98-99. https://lib.iitta.gov.ua/730560/

26. Лукіна Т.О. Організаційно-методичні засади реалізації само-оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2023. С. 58-60. URL: https://lib.iitta.gov.ua/738887/

27. Лукіна Т. О. Освітні потреби здобувачів загальної середньої освіти: актуалізація в умовах війни. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (14 вересня 2022 р., м. Київ) / [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов] [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 36-39. https://doi.org/10.32405/978-966-644-616-2-2022-390. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731875/

28. Лукіна Т. О. Особливості прояву оціночної компетентності керівників шкіл в контексті реалізації механізмів самооцінки закладу загальної середньої освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2022 рік.* Київ : Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2022. С. 213-214. URL: https://lib.iitta.gov.ua/733984/.

29. Лукіна Т.О. Розподіл керівниками закладів загальної середньої освіти пріоритетів у забезпеченні якості освіти в школі: гендерний підхід. *Актуальні питання розвитку галузей науки* : матеріали І Міжнар. наук. конф. (м. Чернігів,

12 травня 2023 р.) / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. С. 171-173. https://doi.org/10.36074/mcnd-12.05.2023 URL: https://lib.iitta.gov.ua/735239/

30. Лукіна Т. О. Роль механізму мотивації персоналу у формуванні очікувань позитивних змін керівником закладу освіти від запровадження процедур оцінювання: результати опитування. *Розбудова внутрішніх систем забезпечення якості у ЗВО України: інструменти та виклики* : електрон. наук. зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (17-18 листоп. 2022 р., Київ). Київ : ВПЦ "Київський університет", 2022. С. 117-123. URL: https://lib.iitta.gov.ua/733387/.

31. Лукіна Т.О. Самооцінювання якості освіти школою: сучасні виклики та особливості реалізації. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення :* збірник тез доповідей / [ред. кол.; голов. ред. О.М.Топузов]. [Електронне видання]. Київ: Педагогічна думка, 2023. https://undip.org.ua/library/problemy-suchasnoho-pidruchnyka-navchalno-metodychne-zabezpechennia-osvitnoho-protsesu-v-umovakh-voiennoho-chasu-ta-povoiennoho-vidnovlennia/

32. Науменко С. Досвід дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти: переваги та труднощі реалізації. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2022: виклики і перспективи в умовах турбулентності світу* : матеріали VI Міжнародної наукової конференції (Київ, 04 листопада 2022 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України ; за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ–Тернопіль : Крок, 2022. Крок, 2022. С. 173-178. DOI: https://doi.org/10.32405/978-617-692-729-7-2022-296. URL: https://lib.iitta.gov.ua/733678/.

33. Науменко С. О. Особливості оцінювання результатів навчання здобувачів загальної середньої освіти Латвії. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі :* зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21-22 вересня 2021 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ : «Видавництво Людмила», 2021. С. 202-205. URL: https://lib.iitta.gov.ua/727873/.

34. Науменко С. Проблема освітніх втрат здобувачів загальної середньої освіти та зарубіжний досвід її розв'язання. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2023: горизонти інновацій* : зб. матеріалів VII Міжнародної наукової конференції (Київ, 25 травня 2023 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О. І. Локшиної. Київ–Тернопіль : Крок, 2023. С. 186-191. DOI: https://doi.org/10.32405/978-617-692-804-1. URL: https://lib iitta.gov.ua/736451/.

35. Науменко С. О. Моделі реалізації внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти у закладах загальної середньої освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2023 рік*. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2023. С. 62-64. URL: https://lib.iitta.gov.ua/738901/

36. Науменко С. О., Головко С. Г. Забезпечення якості освітньої діяльності в умовах дистанційного навчання. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2022 рік*. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2022. С. 218–219. URL: https://lib.iitta.gov.ua/733883/.

37. Науменко С. О., Головко С. Г. Особливості оцінювання результатів дистанційного навчання здобувачів загальної середньої освіти в Україні. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі :* зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22-23 листопада 2022 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. С. 63-67. URL: https://lib.iitta.gov.ua/734250/.

38. Радкевич О. Використання мобільних пристроїв для навчання та оцінювання. *Актуальні проблеми науки, освіти, суспільства в Україні та світі* : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 29 вересня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. 2022. С. 8-11. URL: http://www.economics.in.ua/2022/09/29-2022.html

39. Радкевич О. П. Використання штучного інтелекту як електронного засобу для внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти. *Актуальні проблеми науки, освіти та технологій: досвід та перспективи* : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Ізмаїл, 24 травня 2023 р.). Ізмаїл: ЦФЕНД, 2023. С. 27-28. http://www.economics.in.ua/2023/05/24-2023.html https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737100

40. Радкевич О. П. Електронні засоби внутрішнього контролю та оцінювання під час онлайн навчання. *Наука, освіта і суспільство: актуальні проблеми теорії та практики :* збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кропивницький, 10 березня 2023 р.): у 2 ч. Кропивницький: ЦФЕНД, 2023. Ч. 1. С. 28-29. http://www.economics.in.ua/2023/03/1_29.html https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737047

41. Радкевич О. Електронні засоби внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти. *XVII Всеукраїнської науково-практичної (звітної) конференції «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» Інституту професійної освіти НАПН України*. (2023, 29 березня). 2023.https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737088

42. Радкевич О. П. Електронні засоби внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2023. С. 59-60. https://undip.org.ua/library/anotovani-rezultaty-naukovo-doslidnoyi-roboty-instytutu-pedahohiky-za-2023-rik/

43. Радкевич О. Електронні тести як засіб внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи :* збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-

практичної конференції з міжнародною участю (20 квітня 2023 року, м. Запоріжжя) / за заг. ред. Л. О. Сущенко. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С. 142-143. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737089

44. Радкевич О. Забезпечення об'єктивності під час електронного оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. *Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (20 жовтня 2022 р.). 2022.

45. Радкевич О. Застосування електронних засобів оцінювання якості освіти в країнах європейського союзу. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2023: горизонти інновацій* : зб. матеріалів VII Міжнародної наукової конференції (Київ, 25 травня 2023 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О. І. Локшиної. Київ–Тернопіль : Крок, 2023. https://sites.google.com/view/compedu-conference https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737099

46. Радкевич О. Інтеграція електронних засобів внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в навчальному процесі. *Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації :* матеріали IV Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (м. Запоріжжя, 29-31 травня 2023 р.) / [за наук. ред. С. В. Кюрчев, В. О. Радкевич, В. М. Кюрчев та інш.]. Запоріжжя : ТДАТУ, 2023. С. 249-254. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737090

47. Радкевич О. Класифікація електронних засобів внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи.* (2023, 19-20 жовтня). Хмельницький: Хмельницький національний університет, 2023. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737103

48. Радкевич О.П. Методи внутрішнього контролю та оцінювання результатів навчання у контексті забезпечення якості освіти. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення*. (2023, 26-27 жовтня). Інститут педагогіки НАПН України, 2023. https://undip.org.ua/library/problemy-suchasnoho-pidruchnyka-navchalno-metodychne-zabezpechennia-osvitnoho-protsesu-v-umovakh-voiennoho-chasu-ta-povoiennoho-vidnovlennia/

49. Радкевич О. П. Особливості використання електронних засобів (мобільних пристроїв і додатків) в оцінюванні результатів навчання здобувачів освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2022 рік*. Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 217-218. URL: https://lib.iitta.gov.ua/733901/.

50. Радкевич О. П. Оцінювання результатів навчання здобувачів загальної середньої освіти із застосуванням мобільних пристроїв. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (14 вересня 2022 р., м. Київ) / [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов] [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 65-68. https://doi.org/10.32405/978-966-644-616-2-2022-390. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/PSP_tezy_2022.pdf

51. Радкевич О.П. Переваги електронних засобів навчання та оцінювання. *Education via Distance Learning and other Pedagogical Challenges*. (2023, 21-22 вересня). Дніпро : ФОП Марениченко В., 2023. С.173-176. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737110

52. Радкевич О. Принцип спільного оцінювання навчальних завдань під час онлайн навчання: від учня – до учня. *Сучасна освіта та наука: стан, проблеми, перспективи*. III Міжнародна науково-практична конференція (2023, 20-21 березня). 2023. https://sites.google.com/view/21-222023/ https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737046

53. Радкевич О.П. Проблема ефективності методів оцінювання результатів навчання. *Achievements of 21st Century Scientific Community Pedagogical sciences.* (2023, 14-15 вересня). Дніпро : ФОП Марениченко В., 2023. С. 375-378. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737104

54. Радкевич О. Забезпечення об'єктивності під час електронного оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства. 2022. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736890

Тези та матеріали конференцій, що відбулися за кордоном

1. Ващенко Л. С. Використання практичних робот з біології для організації внутрішнього контролю результатів навчальної діяльності учнів закладів загальної середньої освіти. *Scientific progress: innovations, achievements and prospects* : The 1st International scientific and practical conference (October 9-11, 2022). Munich, Germany : MDPC Publishing, 2022. Pp. 190-194. URL: https://lib.iitta.gov.ua/732084/.

2. Ващенко Л. С. Використання тестових технологій для оцінювання рівнів сформованості предметних біологічних компетентностей в учнів базової школи. *The world of science and innovation* : Abstracts of the 8th International scientific and practical conference (March 10-12, 2021, London, United Kingdom). London, United Kingdom : Cognum Publishing House, 2021. P. 229-237. URL: https://sci-conf.com.ua/viii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-the-world-of-science-and-innovation-10-12-marta-2021-goda-london-velikobritaniya-arhiv/. URL: https://lib.iitta.gov.ua/724624/.

3. Ващенко Л. С. Внутрішньошкільний моніторинг рівнів сформованості предметної біологічної компетентності учнів: педагогічна модель. *Actual trends of modern scientific research* : Abstracts of the 6th International scientific and practical conference (January 17-19, 2021, Munich, Germany). Munich, Germany : MDPC Publishing, 2021. P. 331-338. URL: https://sci-conf.com.ua/vi-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-actual-trends-of-modern-scientific-research-17-19-yanvarya-2021-goda-myunhen-germaniya-arhiv/. URL: https://lib.iitta.gov.ua/724006/.

4. Ващенко Л.С. Зворотній зв’язок, як важлива умова організації формувального оцінювання у навчальному процесі. The 2nd International scientific and practical conference “Global science: prospects and innovations” (October 5-7, 2023). Liverpool, United Kingdom: Cognum Publishing House, 2023. P.p. 276-280. https://sci-conf.com.ua/ii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-

konferentsiya-global-science-prospects-and-innovations-5-7-10-2023-liverpul-velikobritaniya-arhiv

5. Ващенко Л.С. Навчальна рефлексія як складова формувального оцінювання результатів навчання учнів закладів загальної середньої освіти. *The 5th International scientific and practical conference "Innovations and prospects in modern science"* (May 8-10, 2023). Stockholm, Sweden: SSPG Publish, 2023. Pp. 218-222 https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-innovations-and-prospects-in-modern-science-8-10-05-2023-stokgolm-shvetsiya-arhiv/

6. Ващенко Л. С. Обмін знаннями та досвідом на засадах партнерства – важлива складова професійної компетентності вчителя. *International scientific innovations in human life* : The 5th International scientific and practical conference (November 17-19, 2021, Manchester, United Kingdom). Manchester, United Kingdom : Cognum Publishing House, 2021. P. 375-381. URL: https://sci-conf.com.ua/v-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-international-scientific-innovations-in-human-life-17-19-noyabrya-2021-goda-manchester-velikobritaniya-arhiv/

7. Ващенко Л. С. Особливості внутрішнього контролю результатів навчання біології в закладах загальної середньої освіти. *Eurasian scientific discussions* : The 9th International scientific and practical conference (September 25-27, 2022). Barcelona, Spain : Barca Academy Publishing, 2022. Pp. 122-127. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731965/

8. Ващенко Л.С. Особливості формування уміння встановлювати причинно – наслідкові зв'язки при вивченні біології учнями закладів загальної середньої освіти. *The 12th International scientific and practical conference "Science and innovation of modern world"* (August 10-12, 2023) London, United Kingdom: Cognum Publishing House, 2023. pp.160-166 https://sci-conf.com.ua/xii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-innovation-of-modern-world-10-12-08-2023-london-velikobritaniya-arhiv

9. Ващенко Л. С. Оцінювання випускниками закладів загальної середньої освіти рівня важливості результатів навчання. *European scientific discussions* : proceedings of the 10th International scientific and practical conference (August 15-17, 2021, Rome, Italy). Rome, Italy : Potere della ragione Editore, 2021. P. 123-127. URL: https://sci-conf.com.ua/x-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-european-scientific-discussions-15-17-avgusta-2021-goda-rim-italiya-arhiv/. URL: https://lib.iitta.gov.ua/726243/.

10. Ващенко Л.С. Оцінювання результатів самостійної роботи учнів з біології за допомогою тестових завдань. *The 5th International scientific and practical conference "Science and technology: problems, prospects and innovations"* (February 16-18, 2023). Osaka, Japan: CPN Publishing Group, 2023. Pp 158-162. URL.https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-problems-prospects-and-innovations-16-18-02-2023-osaka-yaponiya-arhiv. https://lib.iitta.gov.ua/734330/.

11. Ващенко Л. С. Про готовність педагогів запроваджувати формувальне оцінювання у базовій та старшій профільній школі. *Results of modern scientific*

research and development : Proceedings of the 1st International scientific and practical conference (April 4-6, 2021, Madrid, Spain). Madrid, Spain : Barca Academy Publishing, 2021. P. 221-226. URL: https://sci-conf.com.ua/i-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-results-of-modern-scientific-research-and-development-4-6-aprelya-2021-goda-madrid-ispaniya-arhiv/. URL: https://lib.iitta.gov.ua/724625/.

12. Ващенко Л.С. Ситуаційні завдання з біології для формувального оцінювання результатів навчання учнів закладів загальної середньої освіти. *The 2nd International scientific and practical conference "European scientific congress"* (March 20-22, 2023). Madrid, Spain: Barca Academy Publishing, 2023. Pp 186- 190 URL: https://sci-conf.com.ua/ii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-european-scientific-congress-20-22-03-2023-madrid-ispaniya-arhiv. https://lib.iitta.gov.ua/734597/

13. Ващенко Л. С. Старшокласники про мотиви навчання у профільному закладі загальної середньої освіти**.** *International scientific innovations in human life :* Proceedings of the 7th International scientific and practical conference (January 19-21, 2022). Manchester, United Kingdom : Cognum Publishing House, 2022. Pp. 372-376. URL: https://lib.iitta.gov.ua/729945/

14. Ващенко Л. С. Шляхи модернізації системи оцінювання в базовій та старшій профільній школі. *European scientific discussions :* Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference (Rome, Italy, 25-27 April, 2021). Rome, Italy : Potere della ragione Editore, 2021. P. 230-238. URL: https://lib.iitta.gov.ua/725019/.

15. Ващенко Л. С., Ващенко В. А. Мотиви вчителів біології закладів загальної середньої освіти щодо вибору професійної діяльності. *Innovations and prospects of world science* : Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. Vancouver, Canada : Perfect Publishing, 2022. Pp. 348-355. URL: https://lib.iitta.gov.ua/729946/

16. Ващенко Л.С., Ващенко В.А. Тестові завдання з біології для оцінювання сформованості в учнів уміння використовувати здобуті знання. *The 1st International scientific and practical conference*. Chicago, USA: BoScience Publisher, 2023. Pp.160-166. URL: https://sci-conf.com.ua/i-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-science-and-education-14-16-09-2023-chikago-ssha-arhiv

17. Ващенко Л. С., Новченкова К. Д. Погляд учасників навчального процесу на свободу вибору, інтерес та самореалізацію в закладі позашкільної освіти. *Science, innovations and education: problems and prospects* : The 9th International scientific and practical conference (April 6-8, 2022) Tokyo, Japan : CPN Publishing Group, 2022. Pp. 240-246. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730372/.

18. Гривко А.В. Визначення напрямів актуальних методологічних розробок використання смартфонів в освітніх цілях. *Modern scientific space and learning in special conditions:* Матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції (5 – 7 червня 2023 року, Торонто, Канада). Toronto, Canada, 2023. Pp. 233-234. https://eu-conf.com/events/modern-scientific-space-and-learning-in-special-conditions/

19. Гривко А. В. Медійно-інформаційна грамотність педагогів ЗЗСО. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. № 157: 2nd ISPC «Science: Development and Factors its Influence» (June 6-8, 2023; Amsterdam, Netherlands). Pp. 119–120. https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/3765.

20. Гривко А. В. Шведський досвід становлення і впровадження системи оцінювання в аспекті реформування загальної середньої освіти України. *Theoretical and empirical scientific research: concept and trends* : Collection of scientific papers «ΛΌГОΣ» with Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference (Vol. 2), Oxford, May 28, 2021. Oxford-Vinnytsia : P.C. Publishing House & European Scientific Platform, 2021. С. 108–110 https://doi.org/10.36074/logos-28.05.2021.v2.32. URL: https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/issue/view/28.05.2021/542.

21. Дворецька Л. До питання оцінювання навчальних досягнень учнів Нової української школи в системі внутрішнього контролю якості освіти в закладі загальної середньої освіти. *Eurasian scientific discussions :* Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. Barcelona, Spain : Barca Academy Publishing, 2022. Pp. 410-416. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731325/.

22. Дворецька Л. Про внутрішній контроль та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти: досвід Ізраїлю. *International scientific innovations in human life :* Proceedings of the 12th International scientific and practical conference. Manchester, United Kingdom : Cognum Publishing House, 2022. Pp. 425-431. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731326/.

23. Дворецька Л. П. Результати зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів в системі внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладі загальної середньої освіти: досвід України. *Modern directions of scientific research development :* Proceedings of the 5th International scientific and practical conference (Chicago, USA, 28-30 October 2021). Chicago, USA : BoScience Publisher, 2021. P. 349-355. URL: https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/11/MODERN-DIRECTIONS-OF-SCIENTIFIC-RESEARCH-DEVELOPMENT-28-30.10.21.pdf.

24. Лукіна Т.О. Вікові відмінності у сприйнятті керівниками шкіл власної здатності до об'єктивного оцінювання діяльності закладу освіті. *Science and technology: problems, prospects and innovations*. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. (May 11-13, 2023). CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. С. 238-246. URL: https://lib.iitta.gov.ua/735238/

25. Лукіна Т. О. Вплив управлінського досвіду керівника закладу загальної середньої освіти на очікування змін від оцінювання якості шкільних процесів. *Science and innovation of modern world :* Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. London, United Kingdom : Cognum Publishing House, 2022. Pp. 451-456. URL: https://lib.iitta.gov.ua/732917/.

26. Лукіна Т. О. Ключові проблеми у формуванні організаційної моделі самооцінювання якості освіти у закладах загальної середньої освіти. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 19-21 грудня 2021 р. Берлін, Німеччина. С. 324-329. https://lib.iitta.gov.ua/737084/

27. Лукіна Т. О. Очікування змін керівниками закладів загальної середньої освіти від запровадження оцінювання освітніх та управлінських процесів. *Modernization of science and its influence on global processes :* Collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference (October 21, 2022). Bern, State of Switzerland : European Scientific Platform, 2022. Pp. 112-114. DOI: https://doi.org/10.36074/scientia-21.10.2022 URL: https://lib.iitta.gov.ua/732918/.

28. Лукіна Т. О. Підходи до вибору критеріїв самооцінювання якості функціонування закладів середньої освіти: світова практика та українські перспективи. *About modern problems in science and ways to solve them* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф, 06-08 грудня 2021, Грац, Австрия. С. 280-285. https://lib.iitta.gov.ua/730561/

29. Hryvko A., Zhuk Yu. External quality indicators of the criterion-oriented test in the Ukrainian language. *Theoretical and practical scientific achievements*: *research and results of their implementation :* collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 3), February 12, 2021. Pisa, Italian Republic : NGO European Scientific Platform, 2021. P. 89–90. URL: https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/12.02.2021/444.

30. Naumenko S., Holovko S. Distance learning in Ukraine: experience and challenges. *Educația de calitate în contextul provocărilor societale :* materialele conferinței științifice cu participare internațională, 21 octombrie 2022, Chișinău / coordonatori ştiinţifici: Lilia Pogolşa, Nelu Vicol ; comitetul ştiinţific: Barbăneagră Alexandra [et al.]. Chişinău : S. n., 2022. P. 268-273. URL: https://lib.iitta.gov.ua/732327/.

31. Naumenko S., Holovko S. Regulatory and legal provision of internal control and evaluation of the quality of education in general secondary education institutions of Ukraine [Нормативно-правове забезпечення внутрішнього контролю та оцінювання якості освіти в закладах загальної середньої освіти України]. *Învăţarea şcolară în contextul provocărilor societale :* materialele simpozionul științific transfrontalier, 23 iunie 2023, Chișinău / coordonatori ştiinţifici: Lilia Pogolşa, Nelu Vicol ; comitetul ştiinţific: Barbăneagră Alexandra [et al.]. Chişinău : Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 2023. P. 146-151.

Робочі програми навчальних дисциплін

1. Науменко С. О. Забезпечення якості освіти. Робоча програма навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» / С. О. Науменко. [Електронне видання]. – Київ: Педагогічна думка, 2023. – 20 с. DOI: https://doi.org/10.32405/978-966-644-687-2-2022-21. URL: https://undip.org.ua/library/zabezpechennia-iakosti-osvity-robocha-prohrama-navchalnoi-dystsypliny-dlia-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity-stupenia-doktora-filosofii-za-spetsialnistiu-011-osvitni-pedahohichni-nauky/. https://lib.iitta.gov.ua/735466/.